

onderweg
via Dronten

**onderweg
via Dronten**

onderweg
via Dronten

onderweg
via Dronten

CDA christen
democratisch
appèl

ONDERWEG VIA DRONTEN

In deze brochure zijn opgenomen de teksten van de redevoeringen, gehouden op het vijfde CDA-Congres van zaterdag 15 december 1979 te Dronten.

Tevens zijn in de vorm van bijlagen opgenomen de teksten van de door dit Congres aangenomen moties en resoluties.

IN HET VOORPORTAAL

prof. dr. P.A.J.M. Steenkamp,
voorzitter CDA

KORT EUROPEES

drs. B. Beumer,
voorzitter CDA-delegatie in het
Europees Parlement

KABINET GA VERDER!

prof. J.W. van Hulst,
voorzitter Eerste Kamerfractie CDA

GEEN NEUTRALISME

drs. R.F.M. Lubbers,
voorzitter Tweede Kamerfractie CDA

DILEMMA'S

mr. A.A.M. van Agt,
Minister-President

MOTIES, RESOLUTIES CDA-CONGRES

uitgave

CDA

Postbus 85676, 2508 CJ Den Haag

Inhoudsopgave

	pagina
Redevoeringen voor het CDA-Congres van 15 december 1979:	
– "In het Voorportaal", openingsrede van prof. dr. P.A.J.M. Steenkamp, voorzitter CDA	3
– "Kort Europees", rede van drs. B. Beumer, voorzitter CDA-delegatie in het Europees Parlement	11
– "Kabinet ga verder!", rede van prof. J.W. van Hulst, voorzitter Eerste Kamerfractie CDA	18
– "Geen Neutralisme", rede van drs. R.F.M. Lubbers, voorzitter Tweede Kamerfractie CDA	22
– "Dilemma's", rede van mr. A.M.M. van Agt, minister-president	32
Bijlagen:	
I – CDA-Congres over kernwapens	40
II – CDA-Congres over kernwapens	42
III – CDA-Congres over minderheden	43
IV – CDA-Congres over Turkse Christenen	44
V – CDA-Congres over wetgeving	45
VI – CDA-Congres over sociaal-economisch beleid	46
VII – CDA-Congres over Europese landbouw	47

Uitgave: Christen-Democratisch Appèl
Postbus 85676
2508 CJ Den Haag
tel. 070 - 647940
postrekening 137000

Eindredactie: mr. J.W.R. de Savornin Lohman

Foto's: Nick Morelis, Capelle a/d IJssel
ANP-foto

Vormgeving en Druk: grafia-Valk b.v. Alblasserdam

In het voorportaal

Openingsrede van de voorzitter van het CDA, prof. dr. P.A.J.M. Steenkamp, op het CDA-Congres van 15 december 1979 te Dronten.

Nog 10 maanden, nog 43 weken en het is 11 oktober 1980. Organisatorisch bevinden wij ons nu, doorstrepen wat niet verlangd wordt, in het voorgeborchte, in de voorhof of in het voorportaal. Omdat vandaag ook het woord gevoerd zal worden door de heren Van Hulst en Beumer, en de heer Van Agt ongetwijfeld enige aandacht aan de politiek zal wijden, is in een onderlinge taakverdeling tussen Ruud Lubbers en mij, besloten dat ik een aantal opmerkingen zal maken over de organisatie en over onze benadering van de politiek. Het doel van een politieke organisatie is politieke idealen te verwezenlijken. Alle aandacht gaat daar dikwijls naar toe. Maar dat is onjuist en dat doet onrecht aan de velen, die zich dagelijks inzetten voor de organisatie van een politieke partij. Beiden zijn nodig.

Tussenstand

Daarom, een tussenstand op weg naar 11 oktober.

Er bestaan in Nederland in de ruim 800 gemeenten nu 600 CDA-afdelingen. In 220 gemeenten, zo was het tot gisteren, moet nog een CDA-afdeling tot stand komen, maar sinds gisteren is Dronten er bij gekomen, resteren er nu nog 219. Dat zijn er 219 teveel. Het is de opdracht van u allemaal om te zorgen dat in die 219 plaatsen op de kortst mogelijke termijn ook CDA-afdelingen worden gesticht. Wij hebben met elkaar een geweldig karwei verzet, als ik kijk naar de 28 pakketten stukken met betrekking tot de statuten, de reglementen, de fusieprotocollen, de statuten van verbonden instellingen, e.d.

De statutenclub, onder leiding van Jim Janssen van Raay, begint nu aan de tweede ronde, maar dat is wat de statuten betreft ook de laatste ronde. Zij zullen binnenkort met een evaluatie komen van de amendementen en dan worden de statuten afgewerkt in het voorjaar. Ik wijs u op de belangrijke bijlagen die de eerste ronde door de partijen hebben gemaakt. De zetelverdeling voor de Eerste- en Tweede Kamerverkiezingen, in 1980 voor de Eerste Kamer en voor de Tweede Kamer in 1981. Ik wijs u op de personele bijlage en op de financiële stukken. Onze CDA-mensen zijn voor een deel in ballingschap gegaan in een tijdelijk tehuis op het Noordeinde. Wij zijn begonnen, de verbouwing is vorige week aangevangen. Als je ziet wat er gebeurd is op organisatorisch terrein dan durf ik te spreken van een klein wonder. Waarom? Zovele schijven en organen, alles moet viermaal gebeuren. Over energie gesproken. Het werk van mensen, die voor het overgrote deel amateurs zijn en in hun eigen vrije tijd het moeten doen. De tradities van de drie partijen en de aandacht die we natuurlijk moeten hebben voor de politiek.

En dan hebben we ook nog succesvolle Euro-verkiezingen gevoerd. Maar het is bij dit raamwerk niet gebleven. Ik wijs u op de verwerkelijking van andere wensen die wij hadden, op de rapporten met betrekking tot grondslag, rapporten van de commissie van Verschuer en van de jongeren, op het Program van Uitgangspunten, het rapport over onze Politieke Koers. Vorige week heeft de nieuwe programcommissie onder leiding van de heer Franken zijn eerste vergadering gehad. Er wordt aan gewerkt dat het nieuwe program bijtijds klaar kan zijn voor de verkiezingen in mei 1981.

De kandidaatstellingsprocedures voor de Tweede Kamer zijn in volle gang. U weet, die moeten rond zijn voor de fusie. En er zijn op deelterreinen andere commissies aan het werk, publiciteit, het éne blad, kortom te veel om op te noemen.

En dat alles gaat door naast het alledaagse politieke, organisatorische en wetenschappelijke werk. De politieke ideologie wordt vanuit de grondslag verder uitgebouwd en daarbij hebben onze wetenschappelijke bureau's een buitengewone inbreng.

Zelfverheffing moet ons vreemd zijn, maar als je jezelf niet prijst, mag je toch wel een keer uiting geven aan je dankbaarheid jegens de wetenschappelijke bureau's voor hun werk.

In de afgelopen 2 jaar kwam dit pakket rapporten tot stand van onze wetenschappelijke bureau's. Wijst u mij met excuses aan mijn collega's uit de

Nederlandse politiek, één andere politieke partij die in Nederland, met zoveel sores rond fusie en éénwording, dit in 2 jaren presteert. Het wetenschappelijk werk gaat door en dat brengt mij tot het politieke bedrijf,

Dank aan de 49 en de 20

Onze ministers en staatssecretarissen kunnen zich in de afgelopen 2 jaar onmogelijk verslikt hebben in de massale loftuigingen die tot hen zijn gekomen vanuit het CDA. Deze mensen, onze mensen in het kabinet, die werken in de moeilijkste periode in de Nederlandse politiek sinds de jaren 1947, die geven gestalte in het kabinet, voorzover dat mogelijk is binnen een coalitie, aan datgene wat wij willen realiseren. Ik wil op deze plaats, als voorzitter van het CDA, van onze dankbaarheid en vriendschap getuigen voor onze mensen in het kabinet, die sjouwen en werken, onder leiding van de "vliegende Hollander" voor vrede en veiligheid Dries van Agt. Maar u weet, het staatsrechtelijk bestel bestaat uit twee delen. De uitvoerende en de wetgevende macht. De Tweede en de Eerste Kamerfractie van het CDA, waarbij de Tweede Kamerfractie de eerste directe politieke verantwoordelijkheid heeft, als ik het vergelijk met het werk van de Eerste Kamerfractie. We moeten kijken naar de afgelopen twee jaar. Wij moeten niet leven bij de dag en bij de week. De Tweede Kamerfractie van het CDA is in de afgelopen twee jaar op uiterst bekwame wijze geleid. Eerst door Wim Aantjes, later door Ruud Lubbers. En als ik dan nu naar die twee jaren kijk, dan durf ik te stellen dat daar 49 van onze mensen zitten. Géén 42 plus 7, géén 39 plus 10. Nee, mij zijn geen andere getalsverhoudingen bekend. Als ik kijk naar die twee jaren van 49 Kamerleden, onze mensen, het CDA heeft niet meer dan 49 Tweede Kamerleden, maar ook niet minder. Wij gaan samen door met die 49. Ik breng alle 49 dank voor hun inzet, voor het land en voor de christen-democratie.

Telegrammen

Dat brengt mij tot de mentaliteit, tot onze benadering van de politieke problemen. Als wij kijken naar de tachtiger jaren, dan zien wij een groot aantal vraagstukken die op ons afkomen. Daar wil ik iets over zeggen. Maar voordat ik voorbeelden geef over de langere termijn, wil ik uw aandacht vragen voor een punt wat ons vandaag afzonderlijk moet bezighouden. Het CDA moet zijn waar de brand is en het moet aansluiten bij de actualiteit. Welnu, al zes weken lang worden 50 Amerikanen gegijzeld onder schandelijke omstandigheden in de Amerikaanse ambassade in Teheran. Ik stel u voor om enerzijds een scherp protest-telegram te sturen naar de ambassade van Iran in Den Haag. Maar ik stel u ook voor om een telegram te sturen van medeleven en steun naar de president van de Verenigde Staten en via hem, als dit mogelijk is, een uiting van onze sympathie voor de gegijzelden en hun families.

Voorhoede positie

Voorbeelden voor onze benadering in de Nederlandse politiek, de Noord-Zuidverhouding. Steeds meer een vergrote replica van het proletariaat in de 19e eeuw. In grote delen van de wereld is het inkomen per jaar per hoofd van de bevolking ver onder de 200 dollar per jaar. Terwijl wij in Nederland 30-maal zoveel boven de 6.000 dollar verdienen. Wie sprak daar over het delen van het hoofdgerecht en over de kruimels van de tafel van de rijken? Als je de vooruitzichten ziet, dan wordt je moedeloos, maar neen, die muren van Jericho gaan omver. Dat is de wijze van benadering die ik bedoel. Oost en west, wij lopen aarzelend en tastend over het nauwe pad van waakzaamheid en dialoog beide. Ons pad loopt naar de ander toe, maar onze smalle weg loopt tussen vijandschap en verzoening, tussen gewapende vrede en overheersing. En dan past een eigen benaderingswijze van christen-democraten hier in Dronten, op het nieuwe land is het goed er nog eens op te wijzen, dat Nederland, met name ook sinds de bevrijding telkenmale een voorhoede positie heeft ingenomen voor een stuk, niet alleen, maar voor een stuk geïnspireerd door de christen-democraten in regering en parlement. Een voorhoede positie, als het ging om de ontwikkelingslanden, de mensenrechten, de medezeggenschap, de sociale zekerheid, het overleg van overheid, werknemers en werkgevers is ook terecht indertijd het "miracle hollandais" genoemd. Een voorhoede positie moet ons eigen zijn.

Invloed

Een andere benadering heeft ook een rol gespeeld toen wij spraken over de rol van kernwapens. In het kabinet hebben onze ministers en in de Tweede Kamer hebben onze kamerleden op dat stuk, naar mijn vaste overtuiging veel tot stand gebracht. Maar de grote Amerikaanse president Lincoln is zijn hele leven een verdrietig man gebleven, omdat hij niet alles in één keer kon bereiken. Als we kijken naar ons programma, dan pleiten wij voor wapenbeheersing. Maar in datzelfde programma staat onder punt 175, dat de NAVO, ik citeer letterlijk, onmisbaar is voor vrede en veiligheid. In de taakverdeling, waarover ik u eerder sprak, wil ik daar nu niet te veel van zeggen, maar één opmerking moet mij van het hart, omdat het mij opvalt dat daar zo weinig over gesproken wordt.

Als u kijkt naar de geschiedenis van de vrije westelijke wereld, sinds 1947, dan is de invloed van de bondgenoten op elkaar veel groter geweest dan men zich nu realiseert. Er zijn talrijke voorbeelden te geven en ik ben daartoe bereid, waaruit blijkt dat de bondgenoten onderling een ruk aan het stuur hebben gegeven, waarbij groter kwaad voorkomen is. Dan moeten wij niet vergeten dat je er bij moet zijn om je invloed te kunnen uitoefenen in het bondgenootschap om ook in de toekomst te doen, wat in het verleden gebeurde, mee richting te bepalen op politiek terrein. Er bestaat binnen het CDA, of moet ik zeggen er bestond?; laat ik het houden op de veiligste weg, er bestaat binnen het CDA verschil van inzicht over het h^oe van de wapenbeheersing. Maar niet over het ideaal. Er bestaat verschil van mening over de weg van de middelen, maar niet over de doelstelling, want daar zijn wij het

met elkaar volstrekt eens.

Uitdagingen

Over grote problemen gesproken, ik noem u er nog enkele. Uitdaging van de tachtiger jaren. De ontkoppeling van kerk en religie, is een fenomeen met verregaande consequenties. De Duitse Bondskanselier, Helmut Schmidt, zei onlangs, dat het vertrouwen in de democratie is aangetast doordat voor velen de religieuze binding weg is. Ja, velen, vooral jonge mensen verlaten de kerken. Niet uit ongelof, maar uit onmacht. Velen voelen zich gediscrimineerd als we hen als ongelovigen zouden betitelen. Ik heb er het vorige Congres op gewezen, en ik doe dit opnieuw. Het CDA moet erbij zijn als wij praten over de uitwerking van onze Bijbelse grondslag. Ook daar past een eigen benadering. Zo kan ik u wijzen op de gevolgen van de enorme biologische en geestelijke vrijmaking van de vrouw waarbij het CDA niet in de coulissen kan blijven staan. Ik wijs u op de vraagstukken van de club van Rome, de genormeerde groei, het milieu, de grondstoffenproblematiek en de vloedgolf op elektronisch en technologisch gebied. Over uitdagingen gesproken. En dat brengt mij tot het maatschappelijk proces, de maatschappelijke orde en de democratie. Het maatschappelijk proces waarin de regering en de Kamerfracties samen over twee sporen gaan. Enerzijds de absoluut noodzakelijke versterking van de marktsector maar anderzijds hervormingen, beide sporen gelijk op en tegelijkertijd.

Ruimte voor nuanceringsen

Als het CDA een antwoord wil formuleren op al deze vraagstukken, put- tend uit de Bijbel, dan moeten we kijken naar de normen en waarden die ons vanuit het Evangelie toeschreeuwen en die ons verder kunnen en moeten helpen. Dan gaat het, leden van het CDA, om de gerechtigheid, het beste waarmerk van een samenleving. Dan gaat het om de solidariteit het oriëntatiepunt van de maatschappelijke orde. Dan gaat het om gespreide verantwoordelijkheid, structuur beginsel voor mens en maatschappij beide. Dat is de weg van het CDA. Maar het CDA gaat die eigen weg geheel alleen. Zonder bondgenoten. Zonder politieke vrienden. Dat moet ons in het afgelopen jaar toch wel duidelijk geworden zijn. Wij zijn volstrekt op onszelf aangewezen, maar dat betekent ook iets voor de onderlinge verhouding. Dat heeft consequenties. Wij zijn een brede volkspartij. Wij komen vanuit een verschillende geloofsovertuiging en uit verscheiden cultuurgroepen. Wij zijn een partij in de groeifase. Dan moet er ruimte zijn voor nuanceringsen, voor kleurverschillen en zeker voor een gewetensvolle keuze, waarbij soms eigen morele redenen kunnen voeren tot een aparte positiebepaling. Als mensen dit deden, of dit doen, dan protesteer ik tegen het maken van karikaturen, tegen het aanvrijven van bijbedoelingsen, tegen kwalijke suggesties over hun diepere motieven. Ik protesteer, en ik zou mee kunnen klappen, tegen kwalijke suggesties over diepere motieven. Ik heb zelf in het afgelopen jaar ondervonden hoe diep je dat kan raken. Wij hebben allemaal ons eigen geweten en het gebruik daarvan is in het CDA niet alleen legitiem, nee, het is vitaal. Weet u wat vitaal is? Het is van levensbelang voor een christelijke beweging. Het is

vitaal voor ministers, Kamerleden en voor ons, gewone leden van het CDA. Voor ons allemaal. Als het CDA door mensen om politieke redenen verlaten wordt, als mensen bij ons weggaan om politieke redenen, dan vind ik dat jammer. Maar wij kiezen de mensen niet, de mensen kiezen ons. Maar als mensen bij ons in geestelijke ademnood zouden komen, omdat wij geen ruimte voor hen maken, dan vind ik dat een foute zaak. En dat klemt te meer voor een partij in wording om de drie argumenten, die ik u eerder gaf.

"Live to our vision"

Vorige week hield de Duitse socialistische partij, in het vrije Berlijn, vrij, dankzij de Amerikanen, hun jaarlijkse partij-Congres. 's Avonds werd bondskanselier Helmut Schmidt, geïnterviewd voor de Duitse televisie. Hem werd gevraagd of hij, zo gaat dat aan de vooravond van een Congres, scheuring en splitsing binnen zijn partij verwachtte. Och, zei Helmut Schmidt, meneer, die vraag krijg ik al jaren met de regelmaat van de klok en komt steeds terug. En de scheuring gaat nooit door. Toen ik Schmidt zag, dacht ik aan het CDA. En toen ik zijn antwoord hoorde nog meer.

Jarenlang hebben ontelbare mensen in dit land nooit geloofd in het CDA, maar ik waarschuw u. Van nu af aan zult u tien maanden lang en met name de laatste weken van september en de eerste weken van oktober vlak voor de fusie, dan zult u het horen, dan weet u het vast. Een broos geheel, een wankel zaak, een ongelooftwaardige combinatie, een wrakkig bouwwerk, een grijs middenblok, nou dat zal niet lang duren, de scheuring is ingebakken, splitsing verwacht na de verkiezingen van 1981. Ik weet het van tevoren wat men over ons gaat zeggen. Ik vraag u, trek het u niet aan, wat het CDA doet is niet goed. En als we niets doen is het ook niet goed. Trek het u niet aan, maar doet u wel iets. Dat betekent, zet u in voor de eigen weg van de christendemocratie. Maar daar komt wel iets bij. Bij die inzet. Ik erken dat éénheid niet het grootste goed is en dat kritiek broodnodig blijft. Maar toch vind ik dat de mensen van het CDA bij hun benadering van de vraagstukken, bij hun optreden voor de media, wetend dat kritiek broodnodig en noodzakelijk is voor een politieke partij, dat solidariteit met je eigen mensen, met je geestverwanten ook een christelijke deugd is. En wie dat niet gelooft, moet de brieven van Paulus er maar eens op nalezen. Ik sprak u over de wijze van benadering in de politiek. En die wijze van benadering moet gestalte krijgen in ons werk en in onze mensen. De Amerikaanse hoogleraar Louis heeft een interessant boek geschreven over de nederlaag van de Verenigde Staten in Vietnam. Twee conclusies van hem wil ik er uit lichten. Louis wijst in het boek erop, dat de weerstand tegen de communistische overheersing in Zuid-Vietnam het sterkst was in de religieuze christelijke dorpen. Waarom? Omdat zij een doel hadden waarvoor ze stonden. Hij wijst er ook op dat Zuid-Vietnam in communistische handen is gevallen. Dat Amerika uiteindelijk machteloos bleek te zijn omdat de regering van Zuid-Vietnam volstrekt ongelooftwaardig was. Hij wortelde niet in de bevolking. De mensen geloofden niet in hun integriteit. De mensen herkenden zich niet in de leiders van de natie. Daarom is Zuid-Vietnam, mag ik dit zeggen, ten gronde gegaan, gevallen in com-

munistische handen, nederlaag van de Verenigde Staten. Als wij binnenkort in het land onze mensen gaan zoeken voor de Kamers, dan moeten we kijken of de christen-democratie gestalte krijgt in onze mensen. Want, woorden wekken, maar voorbeelden trekken. Dat is het, wat ik zou willen zeggen, wat de Engelsen noemen met een werkwoord wat ik niet kan vertalen: "We have to live our vision". Wij moeten in ons werk en in ons leven getuigen van het ideaal waarvoor wij staan. Wij moeten voldoen in onze mensen in de top van het CDA, in onze ministers, in onze staatssecretarissen en in onze vertegenwoordigers, wij moeten voldoen aan de standaard die wij onszelf hebben gesteld.

De bronnen van het christendom

In onze tijd grijpen wij dikwijls terug naar de eerst christenen. Naar de bronnen van het christendom. Wij doen dat om moed te putten. Zij hadden een opdracht, die hopeloos leek, maar wel succes heeft gebracht. Dat doen wij om de radicaliteit van het Evangelie aan te duiden. Wel, soms kun je beter met woorden van anderen aanduiden, ook aan u wat ik bedoel. In de Angelsaksische wereld wordt op grote schaal op de scholen gelezen in het boek van de twee geschiedenishoogleraren Palmer en Colten. Een boek wat geweldig opgang maakt op de scholen in de Angelsaksische taal. Ik lees u een citaat uit dit boek voor, omdat daaruit blijkt wat ik bedoel. Omdat daaruit blijkt de opdracht en de mentaliteit. Dan moet u dat citaat leggen naast het Bijbelcitaat van Marcus, waarmee ik begon. Sprekend over de komst van het Christendom in de klassieke wereld zeggen de hoogleraren Palmer en Colten: "Het is onmogelijk om het belang van de komst van het Christendom te overdrijven. Het bracht een volledig nieuw besef van het menselijk leven. De christenen leerden dat voor God alle zielen gelijk zijn en dat ieder menselijk leven heilig en onschendbaar is. De christenen zetten zich in om het lijden te verminderen, zoals nog niemand in de menselijke geschiedenis vóór hen had gedaan. Zij protesteerden tegen het doden van de krijgsgevangenen. Zij protesteerden tegen de mishandeling en de vernedering van de slaven. Zij protesteerden tegen het sturen van de gladiatoren in de arena voor het plezier van anderen". Even tussen haakjes, deze reeks van voorbeelden moeten de christen-democraten die zich voor een stuk, zij niet alleen, erfgenamen voelen van de eerste christenen, moeten christen-democraten actualiseren en aanvullen.

Dan begrijpt u wel wat ik bedoel. Nog één keer terug naar de hoogleraar. Zij zeggen, en ik citeer opnieuw: "De klassieke wereld kende het trotse onderscheid tussen hoog en laag, tussen slaaf en vrije mens, tussen beschaafd en onderontwikkeld. Maar de christenen waren ervan overtuigd dat alle mensen broeders zijn, omdat alle kinderen van dezelfde God genoemd worden". Kijk, dat zo zeggen zij, was een revolutie.

Zo heeft het christendom het avondland hervormd. Zo hebben zij de nieuwe weg genomen. Zij waren pioniers, dat moeten wij ook zijn. Zij waren voorttrekkers, dat horen wij ook te zijn. Wij moeten samen op allerlei terreinen van het maatschappelijke en politieke leven op het culturele en het terrein van het welzijn, samen nieuwe wegen zoeken en dat bedoel ik, als ik spreek over onze eigen mentaliteit in alle zaken waarvoor wij gesteld worden.

Nieuw begin op 11 oktober

Nog tien maanden en dan is het de fusie van het CDA. Sinds twee dagen zijn 10.000 vrijwilligers op pad voor de actie Onder één dak. Zij vragen, u weet het, een bijdrage voor ons nieuwe hoofdkwartier en zij vragen u allemaal om mee te doen aan de ledenwerving. Ik vraag u nu, op mijn beurt om zelf daar ook in voor te gaan, in uw eigen omgeving. Want een sterke organisatie van het CDA is broodnodig. Broodnodig, waarom? Alleen als middel, want het gaat om de doelstelling. Het gaat om het doel wat wij met elkaar hebben. En dat is om de christen-democratie uit te bouwen voor ons gehele volk. Welnu, daarop is onze inspanning gericht in de komende 10 maanden. Daarvoor vraag ik uw medewerking. Want 11 oktober 1980 moet voor het CDA een nieuw begin worden.

Kort Europees

Rede uitgesproken door drs. B. Beumer, voorzitter CDA-delegatie in het Europees Parlement, tijdens het CDA-Congres van 15 december 1979 te Dronten.

Kort Europees, dat gold vooral voor onze respectabele collega Vondeling van wie het Europees Parlement nog onvoldoende kon beseffen welke hoge verwachtingen men van hem mocht hebben.

Het is goed u weer terug te zien na de Europese verkiezingen.

Er was met u afgesproken contact te houden over wat we mede namens u zouden en konden doen in het nieuwe Parlement. De Nederlandse delegatie, niet zo groot, onderhoudt die contacten toch ook met de CDA-fractie, CDA-besturen, werkbezoeken, spreekbeurten en CDA-aktueel. Wij vonden ook, en dat was niet vanzelfsprekend, een politiek verslag aan dit Congres nodig.

Want u hielp ons dit Parlement rechtstreeks te kiezen en verantwoording is dan een democratische grondregel.

Ondanks het feit, dat er steeds meer in Europa over u wordt besloten, of

ten onrechte besluiten uitblijven, bent u en zijn de gewone burgers nog de grote afwezigen in de gemeenschap.

Er wordt veel bedisseld tussen regeringen, raden van ministers, de Commissie, maar het Europese Parlement staat nog steeds wat in de schaduw en daarmee de democratische controle. Nogal wat regeringen, en niet in de laatste plaats ook de Fransen, vinden het best, want het geeft hun een wat grotere vrijheid om zaken te regelen en dat is vaak in het voordeel van de grotere landen. Een parlement dat rechtstreeks en appellerend aan de publieke opinie grotere invloed zou verwerven, zou de mogelijkheden van regeringen en regeringsleiders wat kunnen beperken en daarmee heb ik eigenlijk de achtergrond geschetst van het conflict waarover u hebt kunnen lezen.

Begrotingsconflict

Het begrotingsconflict tussen Raad van Ministers en het Europees Parlement. Wat is het geval?

De Raad van ministers heeft een begroting ingediend, die, zoals parlementen plegen te doen, van wijzigingsvoorstellen is voorzien.

Op het gebied van de landbouw, op het gebied van milieu, energie, ontwikkelings samenwerking, regionaal beleid, e.d. Voorstellen, die nota bene aansloten bij beleidsvoornemens die de Raad zelf had genomen of in het vooruitzicht had gesteld, maar waarvan je in die begroting eigenlijk maar erg weinig kon terugvinden.

Natuurlijk, de financiële mogelijkheden van de Europese gemeenschap zijn maar beperkt. Ook al omdat de landbouwuitgaven ruim 70% van het totaal uitmaken.

Nu heeft het parlement niet bruusk gezegd: We korten maar op die landbouwuitgaven, - al wilde de socialisten dat aanvankelijk wel - nee we hebben gezegd: we moeten een verschuiving aanbrengen in die landbouwuitgaven zodat er meer mogelijkheden komen voor herstructurering, zodat er meer mogelijkheden komen voor het produceren van producten waar wel vraag naar is, en tegelijkertijd moeten we zorgen dat we wat meer middelen krijgen om een extra gemeenschapsbeleid te voeren. Want we moeten ons wel realiseren, dat van elke 10 volle melkbussen er op dit moment 1 te veel is. Het Parlement heeft gezegd er is een nieuw stuk beleid nodig om ook de programma's te kunnen uitvoeren. We wilden dat ook echt meer realiseren en om nu te voorkomen, dat de Raad zou zeggen: Jullie vragen veel te veel; heeft het Parlement erg selectief gekozen, heeft niet overvraagd. Zelfs de Franse kranten schreven: Het Europees Parlement heeft het pienter gespeeld. En onze collega Notendamb, die veel vergaderingen heeft voorgezeten van de begrotingscommissie, heeft daarbij, met Dankert, een creatieve rol gespeeld. Maar wat deed nu de Raad van Ministers? Die verwierp en beknotte 90% van de voorstellen van het Parlement. En dat zonder een opgaaf van redenen.

Minachting

Moet u zich voorstellen: Je kunt binnen democratische spelregels best voorstellen dat de regering voorstellen van een parlement verwerpt of beknottet.

Maar om dat zonder opgave van redenen te doen betekent eigenlijk een minachting van het parlement; ook een minachting van de kiezers daarachter. Eigenlijk is het ook een minachting van de besluitvorming van de Raad van ministers zelf, die immers met directe verkiezingen had ingestemd, maar waaruit men de consequenties niet wilde trekken.

Het Parlement wil niet op de stoel van de Raad van ministers gaan zitten, het wil wél het beleid mee bepalen, het wil partner zijn.

Eigenlijk zegt zo'n Raad van ministers: "We willen niet zo'n initiatiefnemend, beleidsbepalend Parlement". Kon dit Parlement deze begroting waarover geen dialoog mogelijk was, accepteren?

Nee, er was geen andere mogelijkheid dan het om die redenen te verwerpen. Want misschien mag ik nog een paar concrete voorbeelden noemen. Wat had zo'n Raad van ministers nu gezegd!

Die had gezegd: er is meer sociale begeleiding nodig bij de herstructurering van de staalindustrie, maar de begrotingsposten werden geschrapt.

Meer en minder welvarende gebieden in de gemeenschap moeten sociaal-economisch - er is nog veel armoede in de gemeenschap - naar elkaar toe groeien. Maar de bedragen voor het regionaal beleid die werden teruggedrukt. Het Parlement heeft gesproken over de honger in de wereld. Hele debatten eraan gewijd en er komen nog meer debatten over. Maar de regering, de ministers, die hebben de bedragen beknot, bekort. De Raad van ministers had gezegd de voorstellen op het gebied van de landbouw met sympathie te zullen bekijken.

Maar de voorstellen sneuvelden. Ik denk dat de Raad van ministers, de EEG zich vergist in deze instelling als zij denkt een democratische controle zo buiten werking te kunnen stellen. Het zijn de juiste prikkels om het zo te doen, die het Parlement nodig had.

Het heeft gereageerd zoals men mocht en moest verwachten. Het dwingt daartoe de Raad ook om zelf in de toekomst besluitvaardiger te worden. Want juist daardoor, doordat het niet zo was, kwam er initiatief bij het Parlement te liggen, dat intenties wil omzetten in besluiten.

Natuurlijk, de Raad van ministers heeft op het laatste moment, en hieruit bleek dat ze de actie van het Parlement toch serieus nam, nog een poging gedaan om tot overeenstemming te komen.

En ineens waren er voorstellen, waren er motiveringen, was er een erkenning dat het Parlement zich ook met het landbouwbeleid mocht bemoeien via de begroting. Er was ineens meer geld beschikbaar, een half miljard, en er is 15 uur lang tot diep in de nacht gepraat om nog tot overeenstemming te komen.

Ineens was het Parlement een serieuze partner. Maar op zo'n korte termijn kon de Raad van ministers het niet meer voor elkaar krijgen en het Parlement is niet op haar schreden teruggekeerd. Het is onjuist om te veronderstellen, dat het Europees Parlement door de begroting te verwerpen nu stagnatie heeft veroorzaakt. Integendeel, het Europees Parlement heeft gezorgd voor een doorbraak, waardoor vernieuwingen die in de partijprogramma's stonden en ook in dat van de EVP, nu meer mogelijkheden zullen krijgen omdat er grotere druk komt op de besluitvorming.

Landbouw

Een enkele opmerking nog over de landbouw.

Als we het probleem van de zuivel-overschotten, melk-overschotten, laten bestaan, dan zullen binnenkort onherroepelijk ingrijpende maatregelen nodig zijn. Kijk naar Frankrijk, kijk naar Ierland. Ook daar stijgt de productie nog in de zuivel-sfeer. En dan zou men tegen ons, euro-parlementariërs, hebben gezegd, waarom hebben jullie niet tijdig een verstandig compromis uitgewerkt toen het nog kon. De voortdurende vlucht naar voren, is maar een armzalig alternatief voor beleid.

En ik vind de reacties van de internationale landbouworganisaties kritisch, maar zeker niet volstrekt afwijzend. Het is een versrandig compromis, want het bouwt de landbouw-overschotten wel af, daarbij nadrukkelijk rekening houdende met de posities van de kleine boeren, maar tegelijkertijd richt het de mogelijkheden op andere zwakke plekken in de landbouw, waar wel degelijk een markt voor bestaat. Men zegt een Parlement mag dat toch niet spelen via de begroting, zo'n herstructurering. Maar sinds wanneer is een begroting geen politiek instrument.

Als ik de discussies hoor bij onze eigen landbouwbegrotingen, dan merk je heel goed dat daar een stuk politiek beleid aan ten grondslag ligt. En daarom geloof ik dat deze besluiten nodig waren en dat ze perspectieven bieden op een reëler situatie.

Absenteïsme

Ik heb het woord afwezigheid gebruikt sprekend over de Europese burger. Ontwikkelingen die in gemeenschaps- en communautair beleid eerder remmen dan stimuleren. Een absenteïsme in Europa is ook overigens zichtbaar. Engeland stelde zich op het standpunt, datgene wat we stoppen in de Europese gemeenschap, moeten we er eigenlijk ook weer uithalen. En Frankrijk voelt niet veel voor de Euratom-regelingen, omdat ze liefst een geheel onafhankelijk nucleair beleid voert. De grote landen maken graag onderlinge afspraken die ze dan in de gemeenschap introduceren waardoor ze moeilijker zijn tegen te houden. Dat betekent het zich verwijderen van een gemeenschappelijk beleid en met name voor de kleinere landen betekent dat minder mogelijkheden. Het is goed dat vooral de kleinere landen ook in Dublin hebben voorkomen dat het wezen van het gemeenschappelijk beleid werd aangetast, waarbij Europa zou kunnen vervallen tot een soort nationaal naast elkaar bestaand parallelisme zonder wezenlijke verbindingen. Want het kenmerk voor het extreme nationalisme wat we nu zien, is bijziendheid. En visie is dan dreigend omdat overmorgen te ver af is voor wie directe voordelen wil verkopen. Voor kleinere landen is het alternatief voor een communautair absenteïsme een sterkere dominantie van grotere landen, die zich dan minder hebben te storen aan een gemeenschappelijk beleid, waarin ook de invloed van kleinere landen wordt vastgelegd.

Paradox

Er is eigenlijk sprake van een paradoxale situatie.

Buiten de Europese Gemeenschap ziet men die gemeenschap als een groeiende, economische en politieke invloedsfactor. Ik denk aan de ontwikkelingslanden, die ondanks kritiek op een nog ontoereikend beleid van de Europese Gemeenschap, toch geen betere alternatieven hebben.

Niet van de VS, niet van de SU en ook niet van Japan. Men kan best kritiek hebben op de overeenkomst van Lomé, en toch is er nog geen tweede voorbeeld van zovergaande samenwerking tussen economisch ontwikkelde en ontwikkelingslanden, waarbij niet alleen een belangrijke overdracht van middelen plaatsvindt, maar waarbij ook onze markten verder werden opengesteld. U moet toch eens de tarieven bekijken, die de Europese Gemeenschap handhaaft in vergelijking met andere handelsblokken.

Ze zijn bepaald wel laag. Er is bovendien een begin van een stukje normering van economische verhoudingen.

Maar het is van groot belang dat we tot soortgelijke overeenkomsten komen met de Aziatische landen en met Latijns Amerikaanse landen. We moeten niet streven naar één Europees blok. Een soort vergrote nationale staat. Maar dit Europa, waaraan door een groot deel van de wereld wordt geappelleerd, juist ook door de minst welvarende, zal intern moeten samenwerken om een zo groot mogelijke bijdrage te leveren aan het ontstaan van nieuwe mondiale afspraken, die bevorderen dat de sociaal-economische verhoudingen in onze wereld meer op rechtvaardigheid worden geïnterpreteerd.

Structuren

Uit statistieken van het Amerikaanse State Department blijkt, dat in Latijns-Amerika waar veel Amerikaanse filialen zijn gevestigd en ook wel West-Europese, kapitaalstromen gemakkelijker vloeien ook ondersteund door de Wereldbank en het IMF als er Junta-achtige regeringen opereren. Minder gemakkelijk als het gaat om socialistische of christen-democratische regeringen, die een verdere welvaartsspreiding ook bestemd voor de armeren nastreven omdat voor banken stabiliteit en vrij verkeer van opbrengsten belangrijk is. Dat zijn toch structuren die doorbroken zouden moeten worden als we spreken over een rechtvaardiger economische orde waarin West-Europa zou kunnen bijdragen. Net zo goed alsook ecologische randvoorwaarden niet na maar tegelijkertijd met economische moeten worden afgewogen. Die ook moet voorkomen dat er een levensgevaarlijke concurrentieslag op wereldschaal rond energievoorziening en productie ontstaat.

Een Europa dat bijdraagt aan het van de grond komen van dergelijke mondiale afspraken ook fase gewijs, waarin het geeft en neemt, kan waardevol bijdragen tot meer recht tot meer stabiliteit en op deze wijze niet in het minst tot betere vredeskansen. Dit appèl dat van buitenaf op Europa toekomt mag niet afspringen op interne afwezigheid, op re-nationalisatie of onverschilligheid van hen die Europa weg-etiketteren, die zeggen het is toch maar een kapitalistisch, toch maar een imperialistisch Europa zonder enig beter perspectief.

Europa kan zich zijn afwezigheid van samenwerking niet veroorloven nu er nog zoveel aan de internationale rechtsorde formeel en materieel ontbreekt. En ook in dat opzicht kan een hardnekkig gemotiveerd parlement richting-

gevend werken. De programma's van onze politieke partijen ook van de Europese Volkspartij, bieden daarvoor voldoende basis.

De CDA-delegatie

Hoe gaat het nu met onze kleine delegatie in die grote fractie van de Europese volkspartij?

We proberen het kleine getal zwaarder te laten wegen door de mate van onze aanwezigheid. We doen het ook elk vanuit zijn eigen deeltaak door regelmatig met anderen of soms alleen, initiatieven te nemen. Een paar trefwoorden.

Op het punt van de begroting hebben we doorslaggevend mee-geamendeerd. We hebben resoluties ingediend op het punt van de vluchtelingenhelp, ontwikkelingssamenwerking, niet in het minst ook op het gebied van de Rijnvervuiling, emancipatie van de vrouw, arabische boycot, aandrang publicatie openbaarmaking van het rapport van de wijze mannen en verder over de arbeidsomstandigheden. We proberen dat te doen op basis van het programma wat we u voorhielden maar ook in de geest waarin we dat deden. We zijn ons er ook van bewust niet een geheel onbetekend element te zijn in het spanningsveld zoals dat nu eenmaal in zo'n grote fractie bestaat tussen Duitsers en Italianen of zelfs tussen CSU en CDU.

Het heeft mede op de punten die ik noemde tot voor ons meer herkenbare resultaten geleid. We opereren niet als een aparte of geïsoleerde groep. We realiseren ons zeer wel deel uit te maken van één fractie en handelen daar ook naar.

Discussie

Aan de andere kant willen we toch ook proberen iets van datgene wat het CDA beweegt gestalte te geven in die fractie. We hebben als Nederlandse delegatie ook onderlinge vergaderingen over organisatorische zaken. Ook om initiatieven te bespreken of van onze delegatie onderling of vanuit de fractie. Zo waren wij op een gegeven moment van mening dat een initiatief vanuit onze fractie zou leiden tot een uitspraak over kernbewapening in positieve zin m.b.t. modernisering.

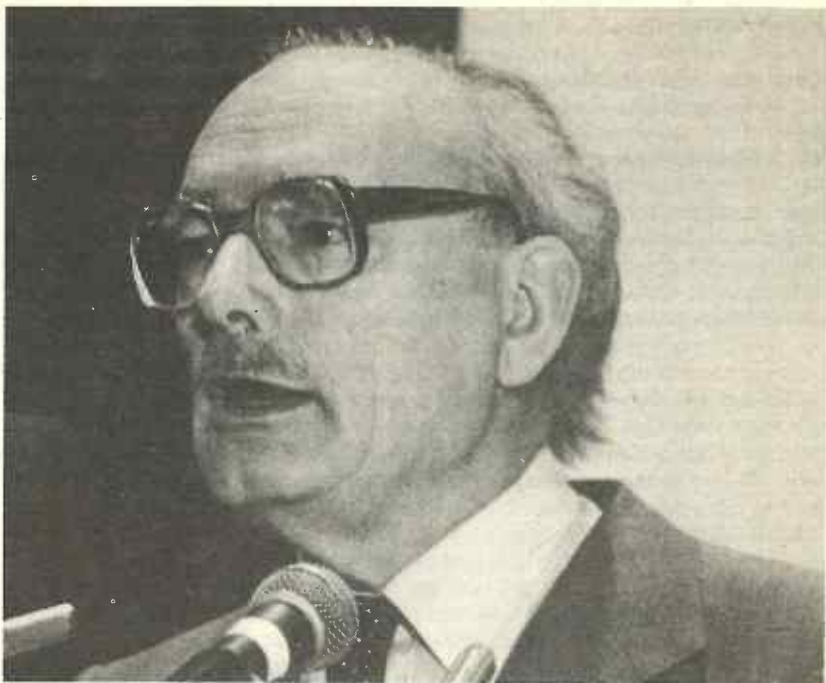
Wij waren als Nederlandse delegatie van mening dat dat niet in het Europese Parlement thuishoorde omdat we wat dat betreft een andere taakverdeling hebben. Wel heeft de fractie een positieve verklaring over dit onderwerp uitgegeven. Overigens door nogal wat delegatiegenoten krachtig geamendeerd, waarmee ook de meeste leden van onze delegatie op 2 na hebben ingestemd. Het heeft in de fractie in ieder geval geleid tot een uitvoerige discussie die verder ging dan de vraag of we alleen maar zouden moeten reageren op de Russische SS-20.

Er kwamen ook andere overwegingen op tafel zoals de menselijke verantwoordelijkheid ten opzichte van deze schepping. En ook het kostenpeil van onze bewapening tegenover hetgeen zoveel meer nodig is om in deze wereld in urgente behoefte te voorzien. De discussie is niet gesloten.

Herkenning

Voor een aansprekender ontwikkeling is een invloedverschuiving nodig van het bureaucratische Europa van de instellingen naar het gekozen deel te bevorderen door nauwe contacten tussen Europese en nationale parlementariërs. We hebben er beiden belang bij, Europa levert de schaal waarop nationale besluiten vaak beter tot zijn recht kunnen komen. Nationale parlementen moeten zorgen dat Europese besluitvorming ook een goede afronding krijgt. Ik hoop te hebben duidelijk gemaakt dat wij proberen zo veel mogelijk in relatie en in contact met u voor te geven aan een beleid waarvan u straks hebt gezegd: daarover hebben ze tijdens de verkiezingen ons wat van gezegd en we hebben het nu toch ook herkend.

Kabinet, ga verder!

Rede dr. J.W. van Hulst, fractievoorzitter CDA, Eerste Kamer, CDA-Congres te Dronten, 15 december 1979.

Het pleit zonder twijfel voor het progressieve denken voor het Congres van het CDA., dat het ondanks zijn prille leeftijd, nu reeds het bestaan van de Eerste Kamer heeft ontdekt; want de Eerste Kamer is in 1815 in het leven geroepen.

Het is merkwaardig, dat ik op mijn spreekbeurten in het land menigmaal de vraag hoor stellen: "Wat doet die Eerste Kamer nu eigenlijk?" Maar minstens even merkwaardig is het, dat, als die Eerste Kamer iets zegt of doet de stoppen op de redaktiebureaus van de kranten vanwege de hoogspanning doorslaan. Ik denk aan het torpederen van het abortus-wetsontwerp, aan een 40 seconden durende opmerking vorig jaar mijnerzijds over majesteitsschen- nis (een opmerking die in verscheidene Europese bladen zelfs de frontpaga- na versierde), aan een nogal kritische instelling van deze Kamer ten aanzien van de Sanctiewet en aan een eigen opvatting over de deelname van de Zuid- afrikaanse gehandicapten.

Deze voorbeelden - zij zijn met vele te vermeerderen - duiden reeds op een eigen taak en vooral op een eigen verantwoordelijkheid van de Senaat.

Rol van de Senaat

Ik gebruik hier het woord Senaat. Dat woord kan misverstand oproepen. Want, moge de Eerste Kamer in het Nederlandse politieke leven een bescheiden rol spelen, in b.v. Amerika is dat met de Senaat totaal anders.

Ik ben een zestal keren in de Verenigde Staten geweest en een Nederlandse senator wordt daar, naar mijn inzicht, onder een vergrootglas gezien. Daar het lot bovendien nog heeft gewild, dat ik voorzitter ben van de vaste Commissie Buitenlandse Zaken, vermoedt men buiten onze grenzen, dat hier een soort machtspositie achter zit.

En ieder in Nederland weet, dat de Eerste Kamer "bijna niets!" is. Behalve dan, dat wij in de wetgeving het laatste woord hebben, natuurlijk op de Koningin na.

In de Tweede Kamer vallen de grote politieke beslissingen, en dat is juist en dat moet zo blijven. Vandaar dan ook, dat er in de CDA-fractie van de Senaat bijna devoot geluisterd wordt, als er woorden van de Tweede Kamerfractie worden geciteerd. Maar dat impliceert natuurlijk niet, dat beide fracties altijd letterlijk hetzelfde over een aantal zaken denken. Als dat zo zou zijn, konden wij gevoeglijk de Tweede Kamer afschaffen.

Nadat de Senaat op 27 en 28 november, de algemene politieke beschouwing had gehouden, heb ik opvallend veel reacties uit het buitenland gekregen. Enkele voorbeelden. Een journalist uit New York belde mij op, om te vragen wat nu precies het standpunt van mijn fractie was over de Amerikaanse plannen om tot modernisering van de kernwapens over te gaan; ook telefoons uit België. Verder een brief van een lid van het parlement uit de D.D.R., om toch vooral te luisteren naar Leonid Brezjnev. Dit alles dwingt Uw Eerste Kamerfractie doorlopend tot een eigen positiebepaling en een eigen stellingname; en dat volstrekt binnen de staatsrechtelijke grenzen van wet en grondwet. Met nadruk zij hier dus gesteld, dat wij niet tornen aan de grote politieke beslissingen, die de CDA-fractie in de Tweede Kamer neemt.

Complicaties

De situatie kan echter wel complicaties oproepen, als de Tweede Kamerfractie verdeeld stemt. Dat is bijvoorbeeld gebeurd met de motie van Relus ter Beek over de toelating van de Zuidafrikaanse gehandicapten tot de Paralympics in Arnhem. Als de Eerste Kamerfractie niet verdeeld is, zal zij zich dus bij een van de twee opvattingen die in het CDA der Tweede Kamer naar voren kwamen, moeten aansluiten.

Dat is ook duidelijk gebeurd inzake de Paralympics. Waarbij dan weer een zaak van geheel andere orde is, of de Senaat als geheel tegen beleidsbeslissingen van de Tweede Kamer als geheel in moet gaan. Want het ging hier niet om een kwestie van wetgeving.

De Tweede Kamerfractie heeft, zoals U weet, over de motie-Stermerding betreffende de kernwapens, verdeeld gestemd. Daar oordeel ik thans niet over...

Des te meer betreur ik het, dat in de Eerste Kamer een motie van gelijke aard en strekking, ingediend door PPR en PvdA, vóór de stemming is ingetrokken. Het zou mij namelijk niet hebben verwonderd, als onze fractie deze motie unaniem had afgewezen.

Ik heb bij de algemene politieke beschouwingen in de Senaat de vraag aan de orde gesteld, of de Regering zich tot een soort faktotum, een boodschapspenjongen, moet laten verlagen, om de wil van de Tweede Kamer uit te voeren. U moet er eens op letten, hoe de oppositie in toenemende mate erop aandringt, dat vóór de Regering tot daden komt, eerst de Tweede Kamer vast moet stellen, hoe de daad der Regering dient te zijn. En dat vinden wij niet juist.

U moet ook weten, dat er een goede verhouding is zowel tussen de beide fractiebesturen als tussen de beide fractievoorzitters. Van elke rede die ik namens mijn fractie houd, krijgt Lubbers steeds enkele dagen te voren de tekst.

Sanctiewet

Ik ben verplicht ook nog iets te zeggen over de gang van zaken met betrekking tot de Sanctiewet in de Eerste Kamer. Het is een wetsontwerp van het vorige kabinet. Alle huidige VVD-bewindslieden, ministers en staatssecretarissen, hebben voor zover zij lid der Tweede Kamer waren, in die Kamer tegen de Sanctiewet gestemd. Wij moeten het als een normale zaak in politiek Nederland waarden, dat in een coalitiekabinet van CDA en VVD dit wetsontwerp in het kabinet erg moeilijk ligt. Objectief gezien waardeer ik het erg in de VVD, dat zij om de coalitie in stand te houden, zich bereid heeft verklaard de Sanctiewet in de Senaat te verdedigen, en dat - maar ook ik kan niet in de toekomst zien - terwijl men er zich niet over moet verwonderen, indien de VVD-fractie straks tegen zal stemmen. En nu moet uitgerkend de liberale minister Van der Klaauw het wetsontwerp verdedigen!

Dat het kabinet over dit wetsontwerp niet laaiend enthousiast is, blijkt wel uit het feit, dat er abnormaal lang gewacht is met het beantwoorden van uit de Kamer gestelde vragen.

De Kamer zelf heeft doorlopend de nodige spoed betracht. Uw Eerste Kamerfractie vindt unaniem, dat er een Sanctiewet moet komen, maar een aantal CDA-leden heeft tegen bepaalde artikelen uit het ontwerp bezwaren. Waarschijnlijk komt dit wetsontwerp op 4 maart in openbare behandeling. Daarvóór zal de fractie zich ernstig op haar houding beraden, mede in het licht van de binnengekomen schriftelijke reacties van de Regering.

Uitspraken daarover kán ik dus nu niet doen. Maar U bent hoop ik thans wel volledig ingelicht over de gang van zaken. Daar hebt U recht op.

U hebt er ook recht op te weten, dat ik bij de algemene politieke beschouwingen zoveel mogelijk die onderwerpen aan de orde heb gesteld, die in de Tweede Kamer niet ter sprake kwamen, of beter gezegd: niet ter sprake konden komen, omdat zij toen nog niet bekend waren. Ook hiervan kan ik vele voorbeelden geven: de studies van V.N.O., van de Christelijke Werkgevers en van de Technologische dienst Noord-Holland, betreffende de aanpak van het

werkloosheidsvraagstuk, de bezetting van langdurige vacatures in de bedrijven, het al of niet falen van de VUT-regeling; vroeg de Tweede Kamer aan de Regering om een stakingscode, ik vroeg tevens aan de Regering een definitie van het begrip geweld bij stakingen en naar een gedragscode voor burgemeesters.

Bootvluchtelingen

De brief, die de in Nederland opgenomen bootvluchtelingen op 24 oktober aan de Minister President schreven, heeft onze fractie zeer ernstig opgenomen. Deze bootvluchtelingen beklagen zich er in hoge mate over, dat de Nederlandse begeleiders en sociale werkers eerst van hen eisen, dat zij belijdend lid zijn van het communistische regiem in Vietnam. Als zij dat weigeren, komen zij nauwelijks voor hulpverlening in aanmerking en worden zij achtergesteld bij het verkrijgen van eigen woonruimte. En zo zou ik nog een aantal voorbeelden kunnen geven.

Kabinet, ga verder!

Mijnheer de Voorzitter, U hebt mij verzocht kort te zijn. Daar houd ik mij aan. Ik heb bij de algemene politieke beschouwingen alle betogen van de oppositie in de Tweede Kamer in twee woorden samengevat: Kabinet ga! Zelf had ik voor het standpunt van mijn fractie nauwelijks meer woorden nodig, namelijk: Kabinet, ga verder!

Daarmee hebben wij consequent de lijn van het CDA in de Tweede Kamer doorgetrokken. Want de fractie van mijn vriend en collega Lubbers heeft bij ons groot gezag, al is zij natuurlijk ook Onze Lieve Heer niet. Maar beide fracties proberen wel elkaar aan te vullen. Want de CDA-Tweede Kamerfractie is schepper van het Kabinet-Van Agt. En de CDA-Eerste Kamerfractie is onderhouder van het Kabinet-Van Agt.

Geen neutralisme

Rede van drs. R.F.M. Lubbers, voorzitter Tweede Kamerfractie CDA, tijdens het CDA-Congres op 15 december 1979 te Dronten.

Twee jaar geleden hadden we ons CDA-congres in Amsterdam.

Wij moesten toen een omschakeling verwerken naar een kort daarvoor nog niet voorziene coalitie met de VVD.

Vorig jaar konden wij in Den Haag wijzen op de eerste successen van die coalitie maar moesten verwerken het onvoorziene en diep insnijdende ver- trek van Wim Aantjes.

Nu, vandaag, zijn wij opnieuw bij een diep ingrijpend punt: het vraagstuk van de modernisering van kernwapens.

Kernwapen dilemma

Dit vraagstuk van de kernwapens heeft het CDA voor enorme dilemma's geplaatst en zal dit blijven doen. De doelstellingen veiligheid en vrede zijn beide hecht in ons program verankerd, evenzeer als noodzaken van en de terugdringing van de rol van kernwapens en een hecht bondgenootschap.

Te veel wordt de suggestie gewekt dat het om vrede òf veiligheid gaat. Te veel ook de suggestie dat men moet kiezen tussen de terugdringing van de rol van kernwapens en een hecht goed functionerend bondgenootschap.

Dat is onjuist.

Het is juist onze taak in en door het bondgenootschap te ijveren voor de terugdringing van de rol van de kernwapens.

De verdienste van het standpunt dat de regering deze week heeft ingenomen is juist dat zij deze principiële verhouding niet uit het oog heeft verloren. Gegeven de grote prioriteit die wij toekennen aan terugdringing van de rol van de kernwapens kan er in het bondgenootschap wel spanning optreden. Dat is nu dan ook het geval. Die spanning moeten wij echter niet uit de weg gaan door ons af te zetten tegen de NAVO of door de verantwoordelijkheden voor nucleaire taakvervulling maar naar anderen af te schuiven.

Laten we ons overigens niet vergissen, ook in andere landen wil men via onderhandelingen de kernwapens terugdringen.

En men zal dat steeds meer willen. Dat moeten wij voeden. De discussie ging en gaat veel meer over de meest effectieve weg daartoe. Wij hebben met elkaar nog een lange weg te gaan. Juist in deze kabinetsperiode zijn belangrijke stappen gedaan. Eerst heeft een duidelijk neen tegen het neutronenwapen geklonken. Later is afgezien van de nuclearisering van de artillerie. Deze besluiten zijn indertijd onder kritiek gesteld; was het politiek-militair wel verantwoord?

Sindsdien is er echter een snelle ontwikkeling in het denken geweest en thans wordt het in Nederland èn NATO gemeen goed te spreken over de afbouw van de nucleaire gevechtswapens. Zij die toen tegen ons neen waren mogen dat wel bedenken.

Gaat het in onze Defensie alleen om de dingen die wij niet moeten doen. Natuurlijk niet. Helaas blijft de noodzaak van een verantwoorde defensieve inspanning. Daarom is Nederland enkele jaren geleden ook de weg opgegaan van een zeer fors investeringsprogram. Daaruit is voortgevloeid een enorme modernisering van vliegtuigen en tanks. Onze defensie groeit nu reëel 3% per jaar. De kwaliteit van onze defensie-inspanning is sterk verbeterd. Juist dat is ons in het bondgenootschap meer recht van spreken gaan geven. Ik ga niet de hele geschiedenis van de laatste maanden herhalen. Ik roep slechts in herinnering de kern van ons fractiestandpunt: Wij willen ons hoofd niet in het zand steken voor de dreiging die uitgaat van de nieuwe middellange afstandswapens van de Sovjet-Unie. Wij willen echter ook niet tegelijk zelf met een escalerend antwoord komen. Daarom willen wij nu eerst met de Sovjet-Unie onderhandelen, daarbij in dit stadium slechts dreigen met stationering en ons nu beperken tot een onvermijdelijke eerste aanzet tot productie. U weet dat de andere lidstaten er de voorkeur aan hebben gegeven eerst een compleet en gespecificeerd moderniseringsprogramma vast te stellen.

Betekent dit, nu de NAVO-beslissing is gevallen, dat wij helemaal niets bereikt hebben? Dat laat zich moeilijk stellen. Middels ons lidmaatschap aan de groep die werkte aan de wapenbeheersingsaspecten zijn er natuurlijk belangrijke impulsen gegeven voor het onderhandelingsaanbod aan de Sovjet-Unie, de vermindering van de korte afstandswapens etc.

Al met al was het echter te weinig om in te kunnen stemmen met de meerderheid in de NAVO. Daarom heeft Nederland bij de besluitvorming een eigen positie moeten innemen.

Wel onderschrijving van de redenen voor de modernisering; geen instemming met een besluit tot stationering, stationering waaruit natuurlijk productie voortvloeit. Slechts een toezegging in bondgenootschappelijk overleg over 2 jaar een besluit te nemen afhankelijk van de voortgang van de onderhandelingen, de terugdringing van de zogenaamde korte-afstandswapens en de vermindering van het Nederlandse nucleaire takenpakket. Voor die toezegging behoeft de regering parlementaire instemming. Helaas is er deze week verwarring ontstaan. Twijfel vooral ook door een communiqué van de NAVO waaruit de eigen opstelling van Nederland nauwelijks blijkt en dat dus niet echt de besluitvorming weergeeft. In de officiële notulen ligt immers wel degelijk vast dat Nederland weliswaar de redenen voor een voorgenomen modernisering evenzeer ziet als de andere landen, maar dat zij toch pas een besluit wenst te nemen over twee jaar. Ik acht het gekunsteld en verkrampd dat een dergelijke eigen positie van Nederland slechts kon worden gemeld door een mondelinge communicatie aan de pers via de secretaris-generaal van de NAVO en vastgelegd in een in beginsel geheim - ja geheim - aanhangsel aan geheime notulen.

Media en publiek behoren objectief en misverstanden vermijdend geïnformeerd te worden. De NAVO staat juist voor onze democratische vrijheden. Juist daarom acht ik een dergelijke gekunstelde vertoning jammer.

Wij zullen volgende week in het parlement vele uren discussieren over allerlei teksten en interpretaties. Maar probeer ik door de bomen het bos te zien dan vat ik de zaak als volgt samen: Er was in feite een 'agreement tot disagree'. Geen verschil van inzicht over de dreiging van de Sovjet-wapens, wel over de daaruit nu te trekken consequenties. Het was beter geweest duidelijker te maken dat de andere landen ons niet konden overtuigen en wij de andere landen niet.

Doch dat zulks met behoud van ieders eigen verantwoordelijkheden de basis voor verdere samenwerking in de NAVO niet aan hoeft te tasten.

Geen verantwoordelijkheid voor een besluit nu, vooruitlopend op de onderhandelingen is geen keuze voor een neutraliteitspolitiek, voor een nederlands Alleingang. Wij moeten niet afglijden naar een neutraliteitspolitiek. Dat bevordert niet werkelijk vrede en ontspanning.

Juist omdat er zulke enorme risico's zijn verbonden aan een stationeringsbesluit voor 572 kernladingen, juist daarom moeten wij werkzaam zijn in het bondgenootschap.

Dat vergt geduld en taaheid. Het moet ons internationaal gaan om wederzijdse wapenbeheersing en met name de wederzijdse terugdringing van de kernwapens. Dat is een politieke taak van de eerste orde. Dat vergt gedrevenheid en vakmanschap van politici. Niet alleen moraliserende uitspraken; het gaat om politieke inspanningen. De volstreckte eenheid in het bondgenootschap heilig te verklaren dan wel zogenaamd duidelijk voor eenzijdige ontwapening te kiezen helpt ons niet veel verder.

Rol kerken

Het is goed dat wij in en door de kerken geactiveerd zijn in het kritisch denken over nucleaire wapens.

Kerkelijke ambtsdragers hebben in de geschiedenis zoveel wapens gezegend dat ze ze best eens mogen veroordelen. Maar waar wij wel stelling tegen moeten nemen is als niet de wapens maar de mensen vervloekt worden. Toen ik prof. Berkhof namens de kerken enkele weken geleden hoorde spreken over de C van het CDA vond ik dat een te verwerpen vorm van clericalisme. Bewustwording via het IKV, akkoord.

Dat de kerken aan ons als politici appeleren met getuigenis en gezindheidsethiek, dat is goed. Daarbij moeten wij ook niet kleinzerig zijn. Maar wij mogen ons niet opnieuw overleveren aan moralisme en clericalisme; in een pluriforme democratie is ook het CDA daar niet mee gediend.

Wij zijn nu twee weken verder. Nederland heeft voor het eerst een eigen positie in de NAVO ingenomen. Dit heeft pijn gekost maar het kon niet anders. Eerst onderhandelen, pas dan eventueel besluiten tot stationering. Een signaal om het anders te gaan doen. Die neerwaartse ombuiging van de nucleaire spiraal, is dat alleen ons belang en dat van de Sovjet-Unie? Neen. Dit gaat veel verder. Hoe moeten wij nieuw opkomende landen als Brazilië en India uitleggen dat zij in lijn met het non-proliferatieverdrag moeten afzien van atoomwapens terwijl wij er zelf aan verslaafd raken.

Jā, hoe tonen wij ons aan de Derde Wereld, het Zuiden, als de uitkomst van het hoog ontwikkelde Noorden is, een steeds verfijnder en geïntensiverde nucleaire wapenwedloop. Ook deze overwegingen moeten ons uitnodigen in nauwe bondgenootschappelijke samenwerking en in wederzijdse inspanningen met de Sovjet-Unie te komen tot beheersing van het demoon van de kernwapens.

Niet door neutraliteit, maar door actieve inzet, in en door het bondgenootschap.

Achterstand Derde Wereld

Geen neutraliteit; datzelfde geldt voor de mondiale ontwikkeling in het algemeen. Met name de achterstand van de Derde Wereld vergt onze actieve inzet. Wij moeten hoe dan ook komen tot doorbreking van de economische structuren, die ondanks de toenemende vervlechting van de economieën van de landen toch ontplooiing van volkeren in achterstand blokkeren. Blokkeren ook, een internationaal rechtvaardiger verdeling van inkomen, kennis en macht.

Solidariteit en gerechtigheid houden niet op bij de landsgrenzen. Het vestigen van die gerechtigheid is ook een zaak van het opkomen voor mensenrechten. Met andere politieke partijen in Nederland zullen wij dat voortzetten, ook daar waar het onszelf pijn dreigt te doen. Niet uit morele zelfbevred-

diging, wel omdat de volkeren elkaar in het goede - of althans in het uitbannen van het al te slechte - moeten stimuleren. Maar wil dit niet verworden tot betweterigheid, dan hoort daar onverbiddelijk bij het werken aan een rechtvaardig sociale ordening van de wereldhuishouding.

Wij staan met ontwikkelingssamenwerking maar in de kinderschoenen. Reden te meer onze inspanningen te verdubbelen.

Niet alleen onze eigen inspanningen, maar ook als lid van internationale organisaties. Niet in de laatste plaats ook als lid van de Europese Gemeenschap. Ook hier geen neutraliteitspolitiek. Integendeel, Europa moet actief aan de weg staan om open en konstruktief bij te dragen aan die vormgeving van de internationale samenleving van volkeren. Europa als belangrijk blok in een vrije wereld, niet in zichzelf gekeerd, geketend aan haar eigen belangen, maar als een alliantie van volkeren die vrijheid heeft vertaald in verantwoordelijkheid.

Nederlanders en Nederland kunnen in Europa veel nuttigs doen. Het belangrijkste is echter misschien steeds weer de beslagen ramen schoon te wissen zodat men weer naar buiten kan kijken. Ja, zo nu en dan de luiken open te gooien om te zien wat mondiaal de historische rol van Europa is.

Dat is het tegendeel van neutraliteitspolitiek.

Bestek omgeturnd

Neutralisme ook niet in eigen land.

De christen-democratie heeft op sociaal-economisch terrein belangrijke sporen getrokken. Noodzakelijke ombuigingen in de collectieve sector gekombineerd met gericht beleid. Niet zo'n beetje, maar met grote, intense stromen. We hebben steeds weer duidelijk gemaakt dat inkomensmatiging wel resultaten oplevert; meer banen en minder geldontwaarding. Maar bij inkomensmatiging hoort inkomensbeleid; betere beloningsverhoudingen en een geleidelijke vermindering van inkomensverschillen.

We zijn de wetten inzake de sociale verzekeringen niet uit de weg gegaan, hoezeer wij ook met als toetssteen zorgvuldigheid en de gunst van de twijfel tellen, juist bij de laagst betaalden tussen actieven en inactieven de oorspronkelijke Bestekvoorstellen omgeturnd hebben tot echt rechtvaardige wetten, waarin niemand 'gepakt' of onrecht gedaan wordt; integendeel, unieke zekerheid en solidariteit vastgelegd worden.

Tegelijk hebben wij echter gezegd dat de echt grote koerswijzigingen om tot beheersing van de sociale premiedruk te komen gevonden moeten worden in het volumebeleid.

Volumebeleid en arbeidsmarktbeleid.

Er zijn goede aanzetten; eindelijk een beginselbereidheid bij werkgevers en werknemers om de bakens te gaan verzetten; nog aarzelend maar de eerste aanzetten zijn er. Nota's van FNV en CNV maar ook van VNO en NCW en een banenmarkt bij de NCRV; maar ook een initiatief om 5% arbeidsongeschikten in dienst van overheid en bedrijven meer als (ere)plicht te gaan zien, en ga zo maar door.

Natuurlijk zijn wij er nog niet; broodnodige apo's, arbeidsplaatsenoverleg als drager van arbeidsmarktbeleid, volumebeleid in de sociale verzekeringen, en scharnier voor gezamenlijk overeengekomen wijzigingen van beloningsverhoudingen, dat moet nog meer gestalte krijgen. Toch groeit ook hiertoe de bereidheid en wij als christen-democraten moeten ermee door gaan.

Nieuwe aanpak

Waarom niet middels een adviescentrum te organiseren door werkgevers, werknemers en overheid tesamen deze ontwikkeling in bedrijven en sectoren te stimuleren?

Broodnodige zaken, want het economisch beleid, de kostenbeheersing, de ombuigingen, dat alles zal vruchteloos blijken als wij niet tot sociale innovatie komen.

Doorbreking van verstarde situaties.

Ook hier geen neutraliteitspolitiek. Langzaam maar zeker begint dit alles gestalte te krijgen. Zichtbaar werd het ook in het overleg dit najaar tussen de sociale partners, Sociale innovatie. U mag daar van mij bij rekenen de meerjarenaanpak voor de verkorting van de arbeidsduur, van VUT tot vakantiedag. Ook hier passen en meten, maar wel een gezamenlijke oriëntatie. Dat is winst die wij niet verloren mogen laten gaan.

Langzaam maar zeker groeit een gemeenschappelijk zicht op de noodzaak van een nieuwe aanpak. De tijd dringt echter; werkgevers, werknemers en overheid zullen hun inspanningen om een creatieve doorbraak te maken nog verder moeten opvoeren. Toch dreigt er nu een fors gevaar. Het forse gevaar is dat wij hier, discussierend over het laatste half procent loon, vergeten dat in de wereld een enorme inflatie aanwakkert en dat de economische groei volstrekt gaat stagneren. Dachten wij een aantal maanden gelden nog dat er dit najaar een einde zou komen aan forse invoerprijsstijgingen, nu zien wij dat dit allerminst het geval is. Er is met name in de olieprijsontwikkeling nog niet de minste kentering. Dat betekent en hogere invoerprijzen en verdere vertraging van de economische groei in de hele wereld; zeg maar gerust geen groei. Dat betekent weer dat wij onze taakstelling op de lopende rekening van de betalingsbalans niet waar maken en gegeven dat feit zijn de kredietopnames door rijk en particulieren te hoog. Leidend tot een fnuikend hoge rentestand die nu zelf ook weer de inflatie omhoog dreigt te sturen en de voorkeur voor consumptie in plaats van de veel belangrijker investeringen verder dreigt te verstoren.

Hoe moet het, om maar eens één ding te noemen, met onze woningbouw bij zulke hoge rentestanden?

Nee, terwijl sociale partners en overheid de laatste maanden beraadslaagden is de economische tegenwind uit het buitenland scherp guurder geworden met steeds fellere windkracht. Wij kunnen voor die zeer ongunstige ernstige economische ontwikkeling onze oren en ogen niet sluiten.

Hier draagt de regering een eerste verantwoordelijkheid. Zij behoort als eerste te zien dat de internationale economische barometer inderdaad weer op storm staat; De inflatie scherp omhoog, de activiteiten omlaag.

In zo'n situatie kan een regering niet neutraal blijven; toe blijven kijken. Ze zal iets moeten doen; òf stringente afspraken met de sociale partners, òf een gedwongen adempauze. Een adempauze om tot een noodzakelijke en rechtvaardig samenstel van maatregelen te komen.

Er zijn dit najaar - ik herhaal het - vele aanzetten bereikt waar het betreft arbeidsmarkt en volumebeleid, een meerjarenaanpak voor arbeidstijdverkorting, een vacaturebeleid enz. Het zou jammer - ja niet aanvaardbaar zijn als dit alles nu door een uit het buitenland komende nieuwe golf van prijs- en loonstijgingen weer weggespoeld wordt. Ook hier mag de overheid niet werkloos toezien; niet neutraal zijn.

Hofstra-plannen

We hebben met de VVD in de coalitie een goed sociaal economisch beleid kunnen voeren.

Wij moeten hen daar dankbaar voor zijn. Was dit deze week de goede sociale wetgeving, de week daarvoor beklonken wij een belangrijk stuk reparatiewetgeving. Hulde aan het kabinet; dank ook aan de VVD.

Waar wij echter zorgen over hebben is wat er stagneert. Wij zijn er altijd vanuit gegaan, dat met de realisatie van de Hofstra-voorstellen de excessieve rente-afrekenen in mindering op de inkomsten zouden verdwijnen. Ook zonder die Hofstra-voorstellen is dat natuurlijk mogelijk. Het CDA heeft altijd en zal altijd op de bres staan voor het eigen woningbezit. Daarom zullen wij de aftrekbaarheid van hypotheekrente juist voor die eigen woning altijd blijven zien als een belangrijk instrument ten gunste van dat eigen woningbezit.

Het enige waarom het gaat is dat dit zijn grenzen moet vinden. Het kan toch niet zo zijn - en zo is het nogal eens - dat middels die rente-afrekenen de belasting in verhouding tot het inkomen excessief gedrukt wordt.

Ons voorstel om voor huizen boven zeg een half miljoen tot een bijgesteld regiem te komen, is door het kabinet niet overgenomen. Dat is op zichzelf geen drama, maar pijnlijk is het te moeten ervaren dat hierdoor toch ongeremd blijft, wat zeer, zeer grote meerderheden in parlement en samenleving als onredelijk ervaren. Nog pijnlijker heb ik het gevonden dat suggestieve verhalen de wereld in zijn gebracht als zou het CDA aftrekbaarheid van de hypotheekrente op de eigen woning als zodanig in discussie hebben gebracht. Dat is onwaar. De nu hierover heersende onzekerheid moet ik dan ook geheel voor verantwoording van de VVD laten.

Zolang er geen heldere duidelijke en definitieve regeling is, en de bereidheid ontbreekt die te maken, moet ik de verantwoordelijkheid voor het ontbreken daarvan - en daarmee van de onzekerheid - bij hen leggen.

Ik herhaal, het moet mogelijk zijn een regeling te maken die zich uitsluitend richt op excessieve ontwikkelingen. Ik vertrouw dat wij daar met de VVD alsnog na enige tijd van rust en beraad uit zullen komen.

Aftopping blijft wenselijk

Een andere zaak waarvoor wij bij alle goede samenwerking met onze coalitiepartner nog geen goede politieke aanpak hebben gevonden, is het vraagstuk van de zgn. aftopping.

Ik ga daar nu geen lange verhalen over houden. Slechts een enkele opmerking.

De eerste is deze:

Als wij het inkomensgebouw willen matigen en beheersen, als wij tegelijk echter ook door willen werken aan inkomensverdeling niet alleen tussen laag en hoog, maar ook en vooral tussen bepaalde beroepsgroepen, dan is het duidelijk dat wij hier en daar ook een klein stapje terug moeten doen. Welnu, dat is wat de aftopping voor de hoogste salarissen wil. Dat heeft ten behoeve van de matiging een reële en een psychologische werking. De tweede opmerking is deze. Bij het niveau van de aftopping behoren wij de middengroepen, die toch al op allerlei manier in de knel zitten, te ontzien. Op dit punt moeten wij als CDA de moed hebben een stuk gelijk bij de VVD te erkennen.

Substantiële aftopping onder zeg 2 x modaal kan in een bar jaar nodig zijn; maar dat is structureel natuurlijk geen goede zaak. Maar omgekeerd zeg ik: geen enkele aftopping, ook niet boven zeg twee keer modaal, is evenzeer een slechte zaak. Ik denk dat wij als CDA en VVD goed doen hier toch gezamenlijk naar een zinvolle weg te zoeken.

Laat ons toch oppassen, wij kunnen toch niet straffeloos matiging bepleiten, de staf breken over het door de heer Dutman verwoorde groepsegoïsme ten behoeve van ambtenaren, waar hij 2% bovenop prijscompensatie vraagt, terwijl de baan voor de ambtenaar daarbij niet op de tocht staat; die kritiek kunnen wij toch niet echt hard maken als wij niet op breder front het inkomensbeleid voortzetten. Het wegslinken van matigingsbereidheid is niet alleen een maatschappelijke realiteit, het is ook een signaal dat wij na enkele jaren goed sociaal economisch beleid teruggeworpen dreigen te worden naar blindheid en het va banque van ongecontroleerde ontwikkelingen.

Geen neutraal toezieende overheid.

Het is daarom goed dat het kabinet dit najaar zich ook weer zo actief voor de regio's, ik denk met name aan Limburg en Groningen, heeft ingezet. Maar tegelijk zeg ik het spreidingsbeleid zal nog aan kracht moeten winnen. De druk van wonen en werken op het Westen van het land neemt ontegenzeggelijk nog steeds toe.

En juist in het Westen kennen we forse woningnood. Daarom een actief spreidingsbeleid; geen neutrale overheid.

Voortgang wetgeving

Bij de algemene politieke beschouwingen heb ik gesproken over de voortgang met de wetgeving. Wordt nu 1980 eindelijk het jaar waarin de volksvertegenwoordiging de wetten op de grondpolitiek behandelt? Gemeenten, boeren, overheid, ja de hele samenleving wacht erop.

In het begin van deze kabinetsperiode - wij zijn het alweer haast vergeten - droegen we een vernieuwde wet op de ondernemingsraden naar het Staatsblad. Nu gaan wij weer verder met de mede-zeggenschap voor kleinere ondernemingen. Dan - ik wil het niet onvermeld laten - de Vermogensaanwasdeling.

Bij dezelfde algemene politieke beschouwingen pleitte ik voor een bezitsvormingsfonds met geïndividualiseerde rechten, waardoor werknemers via een gezamenlijk fonds een aandeel krijgen in het productief vermogen in de nederlandse bedrijven. Natuurlijk zijn er in de samenleving en parlement verschillende opvattingen over zulk een vermogensaanwasdeling.

Maar ik voeg daaraan toe, kabinet blijf niet neutraal maar kom met één helder ontwerp.

Soms kost het ons als christen-democraten pijn met een wetsontwerp te komen. Dat is bijvoorbeeld het geval met het abortusontwerp.

Toch meen ik dat het kabinet terecht de in het regeerakkoord vastgelegde verplichtingen is nagekomen en wij zullen ons ook nu voor wat betreft de voortgang van dit ontwerp aan die verplichtingen moeten houden.

Applaus versuft

Wij moeten blij zijn met de pluriforme democratie die wij hebben. Juist daarom heb ik er een hekel aan mij af te zetten tegen andere partijen.

Veel echt nieuws is er partij-politiek ook niet te melden. D'66 is sterk gegroeid. Het redelijk alternatief, waarbij anderen de kastanjes uit het vuur halen loont elektoraal kennelijk. Goed. Geen probleem. Gelukwensen. Sommige spreken nu zelfs over een linkse meerderheid. Als de kiezer dat beslist zal Nederland ook dat best wel overleven.

Ik verspil verder geen tijd aan die speculaties.

Laat ons liever in deze kabinetsperiode en daarna gestalte geven aan onze politiek. Er is veel werk te doen; de onvrede en zorg zo kenmerkend voor wie echt vanuit het Evangelie politiek wil bedrijven moet vertaald worden in politieke actie.

De grondslag is voor ons richtsnoer en brandstof. Er is nu te weinig tijd daar verder over te spreken. De partij zelf gaat dat nu doen en bij de uitwerking van de grondslag en bij het nieuwe verkiezingsprogramma. Samen voeren wij actie voor "onder één dak".

Intussen tobben wij ons in de Kamer af. Soms opgeheven, soms kreunend onder de last door te moeten gaan met droom en realiteit. Laat ik slechts dit afsluitend zeggen. Door de politieke verhoudingen zijn christen-democraten in Nederland reeds zeer lang aan de regering; en ook nu weer volop. Dat feit, waar wij op zich als politieke beweging dankbaar voor moeten zijn - en we schamen ons niet voor wat wij ervan maken - moet ons zeer waakzaam doen zijn.

Regeren, goed. Maar de macht mag ons niet corrumperen; ons tot de behoudenden en tevreden over onszelf maken, ons te zeer afsluiten van die kritiek.

Regeerders hebben zich in de historie altijd vergist in wat echt leeft. Juist

daarom zullen wij van onderop als politieke beweging onze mensen aan de top moeten prikkelen en aktiveren. Laten wij oppassen om kritiek van binnen en buiten de partij op meerderheidsopvattingen te snel te veroordelen, erdoor geïrriteerd te raken. Integendeel, laat ons beginnen dankbaar te zijn voor kritiek en laten wij steeds onszelf onderzoeken. Applaus verdooft- en versuft.

Geen neutraliteit, het CDA moet gisten.

Minister-president Van Agt (links) overlegt met minister Scholten van Defensie.

Dilemma's

Rede gehouden door minister-president mr. A.A.M. van Agt op 15 december 1979 voor het CDA-Congres te Dronten.

Vrienden van het CDA,

Bijna op de kop af is het kabinet nu twee jaar bezig. Of moet ik zeggen: bijna met de kop eraf? Maar daar zullen we het straks nader over hebben.

Hoe te oordelen over het werk dat het kabinet in die periode heeft gedaan? De meest recente beoordeling die over het kabinet is uitgesproken kwam van de Eerste Kamerfractie van ons CDA tijdens de algemene politieke beschouwingen in die Kamer van ruim twee weken geleden. De heer Van Hulst, voorzitter van de fractie, eindigde daar zijn rede aldus:

"Ondanks het woeden van vele elementen is er niemand overboord gesprongen, niemand van de bemanning is gekielhaald, er zijn aan boord geen aan-

zetten tot muiterij, het schip is niet stuurloos geworden, nog veel minder gezonken. Daarom mag ik namens mijn fractie mijn eindconclusie formuleren. Dat eindoordeel luidt: Kabinet, ga verder!"

Dat is een aanmoediging die ja natuurlijk goed doet. Toch ligt de weg die wij verder hebben te gaan vol met obstakels. Anders gezegd: de reis wordt nog moeievoller dan hij al geweest is.

Stabilisatie

Een half jaar na ons optreden kwamen wij met Bestek '81, een beleidsplan vóór werkgelegenheid en herstel van rendementen in de bedrijven en tegen het voortwoekeren van de inflatie, de voortgaande ontwaarding van onze munt die de spaarzin aantast en ernstige sociale schade berokkent aan tal van mensen die het verre van breed hebben en zijn aangewezen op een inkomen dat door niets en niemand wordt geïndexeerd.

Dat plan is met kritiek overladen, het zij zo. Maar voor het eerst sinds een reeks van jaren is onze inflatie lager geworden zelfs dan die in het economisch sterke en financieel-solide buurland de Duitse Bondsrepubliek!

En eindelijk groeit de werkloosheid niet langer meer de pan uit. Er is een eind gekomen aan die heilloze ontwikkeling. Nu is er een zekere stabilisatie ingetreden om en nabij het officiële cijfer van 210.000. Dat cijfer is en blijft te hoog, natuurlijk, vooral wanneer men in aanmerking neemt dat er daarnaast nog een zeer omvangrijke verborgen werkloosheid bestaat. Toen we aan onze taak begonnen, stelden we ons ten doel de geregistreerde werkloosheid in 1981 te reduceren tot 150.000. Dát, moeten we nu zeggen, krijgen we niet voor mekaar. Maar wel hebben we door een beleid van economisch herstel in gang te zetten de sociale ramp afgewend die een bijna verdubbeling van de werkloosheid binnen enkele jaren zou hebben betekend. En dat zou zich zonder het nieuwe beleid hebben voltrokken: op basis van berekeningen van het Centraal Plan Bureau is die prognose vorig jaar gemaakt.

Dilemma's

Sinds wij ons werk ter hand hebben genomen hebben zich in de wereld om ons heen een aantal ontwikkelingen voorgedaan die onze welvaart ernstig bedreigen. Nou en?, hoor ik velen van u denken, want welvaart is in onze kring een weinig geliefd woord, want het lijkt haaks te staan op versobering, op voorrang voor immateriële zaken, haaks dus op "niet bij brood alleen". Maar ik bedoel met welvaart nu niet alleen en zeker niet in de eerste plaats de omvang van het besteedbaar inkomen van de Nederlandse burger. Ik bedoel met welvaart ook de totaliteit van voorzieningen die onze gemeenschap financiert en de burgers tot hun welzijn ter beschikking stelt: sociale woningbouw en onderwijs, gezinshulp en bejaardenzorg, beveiliging door defensie en politie, ons in de wereld unieke stelsel van sociale zekerheid. Welnu, deze welvaart te bewaren zal in de jaren tachtig uiterst moeilijk wor-

den en dus staat ook het maken van de honderduizenden arbeidsplaatsen die er in die periode zouden moeten komen onder een groeiende spanning. Eergisteren kwam het bericht dat een aantal olielanden, waaronder Saoedi-Arabië, de olieprijs opnieuw fors hebben verhoogd. Dat komt neer op een verdubbeling van de olieprijs binnen één jaar! Zo'n beslissing is een harde klap voor ons land, voor de andere geïndustrialiseerde landen en ook, helaas, voor de op deze grondstof aangewezen ontwikkelingslanden. De directe en indirecte gevolgen daarvan zijn ingrijpend. Voor het komend jaar hebben wij gerekend met een groei van de wereldhandel van 4%. We krijgen al voorspellingen binnen uit de OESO in Parijs dat die groei wel eens zou kunnen instorten tot 0. We gaan, hoe dan ook, een heel moeilijke tijd tegemoet. In deze omstandigheden is er alles aan gelegen dat er een uiterste matigheid wordt betracht. Naarmate de particuliere inkomens meer beslag leggen op het nationale inkomen, zal er scherper gekort moeten worden op de collectieve uitgaven. En waar zouden die klappen dan in de collectieve sector moeten vallen? We komen hier te staan voor de pijnlijkste dilemma's.

Bijna akkoord

Het kabinet heeft er al het redelijkerwijze mogelijke aan gedaan om een sociaal akkoord mogelijk te maken tussen de centrale organisaties van werkgevers en werknemers.

Eerst bijna f 800 miljoen aan belastingverlichting voor de lagere inkomens en later dan nog een paar honderd miljoen erbij. Nagenoeg een miljard dus heeft het kabinet hiervoor ingezet. Het is op het nippertje niet gelukt. Het CNV was bereid, maar de onderhandelaars van het FNV zatën jammer genoeg aan een te kort gehouden teugel. Het kabinet beraadt zich nu over de consequenties van zijn eigen verantwoordelijkheid in deze hoogst belangrijke zaak.

Dit is een zaak van nationale betekenis, een zaak die de partijpolitieke tegenstellingen verre te boven gaat. Daarom vind ik het onthutsend dat de heer Den Uyl, blijkens een bericht dat op 20 november j.l. verscheen in Het Vrije Volk, midden tijdens de besprekingen over een sociaal centraal akkoord, op een partijbijeenkomst in Bergen op Zoom de vakbeweging heeft opgeroepen (ik citeer) "niet in te gaan op het lokkertje van de belastingverlaging". Dat is bar en boos, Mijnheer de Voorzitter, en beneden de maat van een man die minister-president was van ons land. Als het zó moet, dan kan dat "was" maar beter zo blijven.

Kant noch wal

Het kabinet is, volhardend en voorzichtig tegelijk, bezig de voortgaande stijging van de collectieve uitgaven (nu al 64% van het nationale inkomen!) wat te temperen. Daarbij worden ook zekere correcties in de wetgeving op de sociale zekerheid betrokken. A.s. dinsdag zal de Tweede Kamer over een belangrijk wetsvoorstel daaromtrent stemmen. De oppositie heeft over onze initiatieven op dit gebied een oorverdovend stampeij gemaakt. Dat mag. In een parlementaire democratie is de oppositie ervoor om te opponeren, om

te critiseren telkens wanneer daartoe redenen bestaan. Maar dan wel op basis van eerlijke informatie en niet van demagogie. Het gaat bij voorbeeld niet aan op het Haagse Malieveld of waar dan ook een manifestatie op touw te zetten van gehandicapte mensen met verhalen die kant noch wal raken over kwalijke plannen die de regering zou smeden met betrekking tot de sociale uitkeringen waarvan die mensen moeten leven.

Als je zoiets meemaakt, doet het je goed brieven te ontvangen - en die zijn talrijk! - als van een vrouw uit Utrecht die mij onlangs o.a. het volgende schreef:

"Dan wilde ik u en het kabinet nog bedanken voor de sociale uitkering die wij vanaf oktober 1978 hebben mogen ontvangen, omdat mijn man een zware hersenbloeding heeft gehad en niets meer kan doen.

Daar kan ik goed van leven en houd soms nog iets over. Dus laat (volgt een bekende naam) de mensen niet zo opruien, want het is ruim voldoende. Natuurlijk kun je er geen auto op nahouden, geen eigen of tweede huis, geen boot of caravan, maar dat hoeft ook niet."

En zij eindigt haar brief met de regering veel wijsheid toe te wensen in deze moeilijke tijd. "Goede vaart en grote dank".

Brandpunt-enquête

Deze vrouw is niet de enige die het kabinet aan het werk wil laten. De actualiteitenrubriek "Brandpunt" heeft enkele weken geleden de uitkomsten bekend gemaakt van een enquête die mede de volgende vraag bevatte:

"Het kabinet is op dit moment bijna 2 jaar in functie en heeft dus nog 2 jaar tegoed(!).

Hoopt u dat het kabinet deze twee jaar nog zal volmaken?"

Van alle ondervraagden zei 60% ja op deze vraag en van de CDA-stemmers was het percentage dat bevestigend antwoordde 96%.

Dat geeft ons weer moed in het hart en pit in het lijf om vol te houden, als de ernst en het getal van de problemen die je te horen krijgt wel eens zwaar vallen.

Blijkbaar heeft de heer Den Uyl weinig medestanders wanneer hij ons kabinet verwijten maakt (ik citeer Het Binnenhof van 15 november j.l.) "gemelijkheid, gelatenheid" en zo nog wat meer. De oppositieleider was aan het woord in een bijeenkomst van hoofdredacteuren. Hij deed daar wonderlijke uitspraken.

Het zou hem niets verbazen als bij voorbeeld ook het hoge ziekteverzuim te maken zou hebben met het nu zittende kabinet. Volgens de genoemde krant wees de PvdA-voorman erop dat in tijden van spanning vele mensen plotseling van een kwaal geen last meer hebben. Nu echter zouden de mensen, door het ontbreken van een doel voor de samenleving, echter weer zoveel tijd hebben om na te denken.

Kennelijk is deze analyse van de maatschappelijke situatie van vandaag niet

van toepassing op de spreker zelf. Men zou hem toewensen dat hij soms, alvorens zulke uitspraken te doen, eens wat meer tijd nam om na te denken.

Hittebestendig

Dat ons kabinet tot dusver tegen de problemen bestand is gebleken, komt door de goede verstandhouding tussen de bewindslieden onderling en doordat wij, al zijn er wel vrijwingen geweest, op de momenten waarin het erop aankwam, gesteund werden door de beide regeringsfracties in de Tweede Kamer en in de Eerste Kamer. Zeker, er zijn bij tijd en wijle problemen tussen de fracties, met name in de Tweede Kamer, maar de coalitie heeft deze stuk voor stuk uiteindelijk tot een oplossing gebracht.

Kortom: de na zeven formatiemaanden tenslotte tot stand gekomen coalitie met de VVD is hittebestendig en het land ten goede gebleken.

Hittebestendig is trouwens ook het CDA zelf. De wezenlijke eensgezindheid is zo diep geworteld, dat onze nieuwe politieke groepering verschillen van opvatting, ook over kwesties die de mens diep beroeren, goed kan doorstaan. Laat die geest van onderlinge verbondenheid vooral zichtbaar en voelbaar worden als zich zulke beproevingen aandienen, zonder verkettering van wie dan ook. De heer Terlouw is al bezig geweest het CDA in moten te hakken, aan sommigen in ons midden een toegangsbewijs uitreikend voor een progressief politiek verbond. Hij beseft niet dat hij daarmee het eerste hoofdstuk schreef van zijn nieuwste sprookjesboek.

Nucleaire bewapening

Veel gewichtige kwesties moet ik in deze jaarrede tot ons CDA-congres onbesproken laten. Maar over één zaak mag en wil ik vandaag beslist niet zwijgen: het vraagstuk van de nucleaire bewapening.

De discussie daarover is even oud als de huiveringwekkende aanwezigheid van deze wapens op de wereld sinds 1945.

In het nabije verleden heeft de verontrusting hierover scherper vormen aangenomen, eerst toen de eventuele aanmaak van het neutronenwapen ter sprake kwam en nu naar aanleiding van het NAVO-antwoord op de SS 20-raketten en daarmee gelijksoortige nucleaire wapensystemen die de Sovjet-Unie sinds twee jaar bezig is te installeren op haar grondgebied.

Van de produktie van het neutronenwapen, bestemd als defensief antwoord op de grote overmacht aan tanks bij het Warschaupakt, heeft de President van de Verenigde Staten vooralsnog afgezien. Anders is het gegaan met de kruisraketten en de Pershings II.

Twee werkgroepen

De gescheidenis daarvan is deze. Naar aanleiding van de invoering door de Sovjet-Unie van het nieuwe SS 20-systeem (elke week komt er een raket met drie onafhankelijk van elkaar richtbare kernladingen bij), heeft de

NAVO in oktober 1977, d.w.z. met medewerking van het vorige kabinet, een werkgroep in het leven geroepen ter beantwoording van de vraag hoe te reageren op deze nieuwe dreiging. Het is het eindrapport van die werkgroep van deskundigen dat ten grondslag lag aan de besluitvorming door de NAVO-ministers op woensdag 12 december j.l. Die werkgroep kwam met een conclusie tot invoering van 572 kernladingen in nieuwe wapensystemen. Het is op initiatief van de Duitse Bondsrepubliek en van Nederland geweest dat later naast die werkgroep een andere werd geplaatst om zich te wijden aan de wapenbeheersing en daartoe strekkende voorstellen te ontwikkelen. Dat laatste komt voor Nederland op de verdienstelijke rekening van onze CDA-minister van Defensie, Willem Scholten.

Van het begin af aan waren de Nederlandse ministers van oordeel dat het voorgestelde aantal kernladingen van 572 te hoog was. Al vóórdat in de Tweede Kamer in het NAVO-debat van 7 en 8 november j.l. de vertrekpunten van het CDA ter tafel werden gebracht, heeft onze Defensie-minister, daarin steeds door onze collega Van der Klaauw gesteund, bij de bondgenoten met kracht en klem gepleit voor een vermindering van het voorgestelde programma. De bondgenoten voelden daar niets voor. Zij wezen erop dat het op zijn vroegst in 1983 tot een begin van stationering zou kunnen komen en dat het Westen dan op dit terrein al zes jaar achterstand zou hebben op de Sovjet-Unie. Zij wierpen ons ook tegen dat er dus nog zes jaar lang met de Sovjets onderhandeld zou kunnen worden en dat, voorzover die onderhandelingen resultaat zouden opleveren, het Westen in 1983 minder dan het voorgestelde aantal kernladingen zou behoeven op te stellen, eventueel zelfs helemaal geen.

Zij voerden ook aan dat de Sovjet-Unie op het achterwege laten van de produktie van het neutronenwapen geen enkele positieve reactie had getoond, maar in hetzelfde tempo was voortgegaan met het uitbreiden van zijn conventionele en nucleaire strijdmacht.

Toch hadden wij misschien de bondgenoten tot een verlaging van het programma kunnen bewegen. Maar dan op voorwaarde dat Nederland zich nu, evenals Engeland, Duitsland, België en Italië, zou verbinden om eventueel in 1983 een deel van het verlaagde aantal in Nederland op te nemen. Toen wij te kennen gaven ons daartoe nog niet te kunnen verplichten, knapte dit gesprek en kregen wij ten antwoord: Als gij, Nederlanders, anders dan de andere vier NAVO-landen die de nieuwe wapens straks eventueel moeten opstellen, uw medewerking nu niet toezeggen dan aanvaarden wij dat. Maar dan wensen wij geen bemoeienis van u meer met wat de andere betrokken Lid-Staten wél noodzakelijk vinden en wél voor hun aandeel bereid zijn te doen.

Productie en plaatsing?

Heeft Nederland nu wel of niet ingestemd met de produktie en plaatsing (het laatste vanaf 1983 dus) van de nieuwe wapensystemen? Daarover het volgende.

1. Over de **productie** als zodanig werd in de NAVO-bijeenkomst van j.l. woensdag geen beslissing aan de bondgenoten gevraagd. Het zijn de Verenigde Staten, en zij alleen, die daartoe kunnen beslissen en daarvoor verantwoordelijkheid kunnen nemen.
2. Wel is natuurlijk waar dat de bondgenoten invloed konden uitoefenen op deze Amerikaanse beslissing. De Verenigde Staten zullen immers waarschijnlijk niet méér willen produceren dan wat er in Europa straks eventueel gestationeerd kan worden.
Welnu, Nederland heeft zich thans nog niet tot enige stationering verplicht.
3. Overigens hebben de Nederlandse ministers ter vergadering geen goed- of afkeuring uitgesproken over de positie die de andere bondgenoten innamen. De verklaring daarvan ligt in de zojuist geschetste voorgeschiedenis.
4. Alle bondgenoten waren en zijn het erover eens dat de inmiddels (sinds 1977) ontstane situatie - helaas - vraagt om een modernisering van het - thans geringe en kwetsbare - LRTNF-potentieel aan NAVO-zijde.
Nederland heeft daarbij het standpunt ingenomen dat een besluit omtrent plaatsing van nieuwe systemen niet nu al moet worden genomen, maar eventueel over twee jaar.

Voorbehoud

Het Nederlandse voorbehoud met betrekking tot die plaatsing is op tweeërlei wijze vastgelegd: in de notulen van de vergadering en in een Annex die behoort bij en deel uitmaakt van de besluitenlijst. In het perscommuniqué dat na de vergadering is verstrekt, wordt van het Nederlandse voorbehoud niet uitdrukkelijk melding gemaakt, maar het ligt wel in enkele formuleringen van dat communiqué besloten. Er kan aldus geen enkele twijfel bestaan omtrent hetgeen waartoe Nederland zich jegens de bondgenoten wel en niet heeft verplicht.

Op deze wijze heeft Nederland het redelijkerwijs mogelijke gedaan om - met behoud van onze verbondenheid met de NAVO - het belang van de wapenbeheersing te dienen.

Al hebben wij de bondgenoten door zo te handelen wel op de proef gesteld, onze houding is geaccepteerd en onze loyaliteit in de Alliantie is niet in het geding gekomen. Persoonlijk heb ik mogen vaststellen dat de regeringen in Washington en in de Europese hoofdsteden van NAVO-landen ons blijven beschouwen als een goede en betrouwbare bondgenoot. En zo behoort het ook te blijven.

Geen dubbelspel

Wij hebben ons uiterste best gedaan. Het in de gegeven omstandigheden best mogelijke resultaat is bereikt. De verdiensten daarvan komen allereerst de ministers van Buitenlandse Zaken en van Defensie toe.

Wij zijn op een eerlijke manier te werk gegaan, zowel in onze relatie met de bondgenoten als in die met ons eigen Nederlandse parlement. Van dubbelspel is in het geheel geen sprake. Elke insinuatie dat zulks wel het geval zou zijn, wijzen wij met verontwaardiging af. Woensdag a.s. zullen wij ons verantwoorden in de Tweede Kamer. Vandaag sta ik voor ons congres. Met fierheid en opgeheven hoofd, in de overtuiging dat wij naar beste weten en kunnen hebben gehandeld en in het vertrouwen dat het oordeel over onze inspanningen en het resultaat daarvan dienovereenkomstig zal luiden.

Gespannen aandacht van twee partijvoorzitters. Links ARP-voorzitter de Boer, rechts KVP-voorzitter van Zeil.

CDA-Congres over kernwapens (I)

Het Congres van het CDA, op 15 december 1979 te Dronten in vergadering bijeen;

gehoord de discussie over de actuele nucleaire problematiek;

gezien paragraaf 172 van het CDA-verkiezingsprogram inhoudende actieve inzet voor effectieve maatregelen tot beheersing en vermindering van bewapening, met name van wapens voor massale vernietiging hetgeen o.m. betekent afremming vooral van de kwalitatieve nucleaire bewapeningswedloop;

gezien paragraaf 175 van het CDA-verkiezingsprogram waarin wordt uitgesproken dat, aangezien er nog geen echte normalisering van de verhoudingen in Europa is, de NAVO onmisbaar blijft voor het behoud van vrede en veiligheid;

overwegende dat de uitbouw door het Warschaupact van op West-Europa gerichte SS-20 raketten met nucleaire lading tot onaanvaardbare nucleaire

verhoudingen dreigt te leiden;

overwegende dat ook bij de dreiging, die uitgaat van onder meer de SS-20 raketten, geen escalatie in de richting van een kwalitatieve nucleaire bewapeningswedloop mag plaatsvinden en dat het beleid, gericht op wapenbeheersing en terugdringing van de rol van kernwapens niet mag worden verzwakt;

betreurende dat de NAVO de Nederlandse opstelling ten aanzien van de modernisering niet heeft kunnen overnemen, hetgeen Nederland ertoe heeft verplicht thans geen verantwoordelijkheid te kunnen aanvaarden voor de in de NAVO voorgestelde stationering en de daaruit voortvloeiende dienovereenkomstige productie;

met voldoening constaterende dat, ondanks de noodzaak voor Nederland een eigen positie in te nemen, door de NAVO-partners de Nederlandse loyaliteit binnen het bondgenootschap niet in het geding is gebracht;

heeft met instemming kennis genomen van de verklaring van de minister-president afgelegd in de Tweede Kamer op 12 december 1979;

van oordeel, dat zo spoedig mogelijk met de SALT-III onderhandelingen begonnen moet worden;

en gaat over tot de orde van de dag.

bijlage I

CDA-Congres over kernwapens (II)

Het CDA-Congres op zaterdag 15 december 1979 in vergadering bijeen,

- heeft kennisgenomen van de verschillende standpunten die de CDA-Tweede Kamerleden hebben ingenomen ten aanzien van de modernisering van de kernwapens;
- twijfelt er niet aan dat alle leden van de fractie de rol van de kernwapens willen terugdringen;
- constateert dat de opvattingen over de wijze, waarop dit het beste kan worden nagestreefd, uiteenlopen;
- spreekt als zijn oordeel uit dat alle fractieleden zich op dit punt bewegen binnen de grenzen van het CDA-program en dat de leden naar eer en geweten handelen op grond van hun persoonlijke verantwoordelijkheid;
- doet een beroep op de CDA-fractie, met inachtneming van het bovenstaande te blijven zoeken naar een unanieme beleidslijn in de te nemen politieke beslissing op baiss van de doelstellingen van het CDA-program en het concept-program van uitgangspunten.

bijlage II

CDA-Congres over Minderheden

Het Congres op 15 december 1979 in Dronten bijeen;

gehoord de discussie naar aanleiding van het verslag van de werkzaamheden van de CDA-fractie in de Tweede Kamer;

overwegende dat activiteiten van christen-democraten onder meer moeten worden gekenmerkt door bijzondere aandacht en zorg voor zwakkeren in de samenleving en door het opzetten van structuren waarin plaats is voor overleg met mensen als het om zaken gaat die hen direct raken;

voorts overwegende dat verschijnselen van discriminatie en intollerantie jegens personen die tot etnische minderheden behoren, meer dan vroeger waarneembaar zijn;

ook overwegende dat de Nederlandse samenleving blijvend een multiculturele samenleving zal zijn;

stelt met instemming en waardering vast, dat de regering heeft besloten het beleid met betrekking tot etnische minderheden met ingang van 1 januari 1980 te coördineren onder verantwoordelijkheid van de minister van Binnenlandse Zaken en dat de regering heeft besloten in 1980 f 125 miljoen meer ter beschikking te stellen voor het ten behoeve van etnische minderheden te voeren beleid;

van mening, dat er behoefte is aan een integraal beleidsplan op basis waarvan overheden en maatschappelijke en functionele organisaties aan de opbouw en inrichting van zo een multiculturele samenleving kunnen werken;

verzoekt de CDA-fractie in de Tweede Kamer er bij de regering op aan te dringen, dat spoedig een voorlopige opvatting van de regering tot stand komt over het rapport van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid met betrekking tot etnische minderheden, opdat binnen afzienbare tijd in de Nederlandse samenleving een discussie daarover kan plaatsvinden die bouwstenen aandraagt voor een door de regering te formuleren beleidsplan;

verzoekt de CDA-fractie in de Tweede Kamer voorts er voor zorg te dragen dat, zowel bij het totstandkomen van een beleid dat de etnische minderheden betreft, alsmede wanneer het gaat om de uitvoering van zo'n beleid, de vertegenwoordigers van de verschillende etnische minderheden op basis van gelijkwaardigheid, in het overleg daarover kunnen participeren;

en gaat over tot de orde van de dag.

CDA-Congres over Turkse Christenen

Het CDA-Congres op 15 december 1979 te Dronten in vergadering bijeen,

1. Overwegende dat het CDA-program pleit voor een ruimhartig asielbeleid.
2. Overwegende dat intussen aan circa 1500 Turkse Christenen in Nederland vergunning tot verblijf is verleend;
3. Overwegende dat juist aan de situatie van de Turkse Christenen door regering en parlement veelvuldig en indringend aandacht is besteed hetgeen ten slotte heeft geleid tot een algehele herbeoordeling van de in Nederland verblijvende aanvragers en wel op individuele basis.
4. Overwegende dat individuele beoordeling van asielverzoeken vaak lange tijd in beslag neemt waardoor uitzetting na een negatieve beslissing een extra hardheid kan opleveren.

Spreekt zijn zorg uit over het feit dat ten gevolge van de moeilijke situatie in Turkije de spanningen tussen Moslims en Christenen in dat land zich hebben verscherpt.

Verzoekt de regering en de CDA-fractie:

- A. de asielverzoeken van Turkse Christenen met grote zorg te blijven bezien;
- B. ernstig te streven naar zoveel mogelijke bekorting van de asielprocedures;
- C. een beroep te doen op kerken en internationale organisaties om steun te verlenen in het land van herkomst aan hen die zich ten gevolge van hun geloofsovertuiging in moeilijkheden bevinden,

en gaat over tot de orde van de dag.

bijlage IV

CDA-Congres over wetgeving

**Het Congres van het CDA, op 15 december 1979 te Dronten in vergadering
bijeën,**

gehoord de discussie over het politieke beleid van kabinet en CDA-Kamer-
fracties;

spreekt zijn instemming uit met het in het afgelopen jaar door de fracties
en het kabinet gevoerde beleid;

overwegende,

dat het CDA-program "niet bij brood alleen" inspireert tot fundamentele
veranderingen in de samenleving, hetgeen mede in het regeerakkoord CDA-
VVD tot uitdrukking komt;

dat het kabinet tot dusver reeds in belangrijke mate uitvoering heeft gegeven
aan het regeerakkoord door het indienen van vele wetsontwerpen en het
geven van aanzetten tot wetgeving op diverse beleidsterreinen;

dat het jaar 1980 voor de wetgevende arbeid van buitengewone betekenis is;

spreekt als zijn oordeel uit:

dat kabinet en CDA-fracties zich ten volle moeten inzetten voor de realise-
ring op de kortst mogelijke termijn van wetgeving ten aanzien van belang-
rijke onderwerpen als de grondpolitiek, de vermogensaanwasdeling, de afbre-
king zwangerschap, de stadsvernieuwing en het basisonderwijs.

bijlage V

CDA-Congres over sociaal-economisch beleid

**Het Congres van het CDA, op 15 december 1979 te Dronten in vergadering
bijeën,**

gehoord de discussie over het politieke beleid,

overwegende,

dat met het oog op een doeltreffend werkgelegenheidsbeleid en een genormeerde economische groei een voortgezet matigingsbeleid in de particuliere en de collectieve sector onmisbaar is;

dat kabinet en CDA-fracties zich hiervoor met kracht inzetten;

dat echter in de komende periode behoefte zal bestaan aan zeer vele nieuwe arbeidsplaatsen;

dat het CDA de blijvende solidariteit tussen actieven en niet-actieven door middel van wetgeving gestalte wil geven;

roept de sociale partners, de regering en de CDA-fracties op om door middel van doorgaande inkomens- en kostenmatiging een uiterste inspanning te leveren om het ingetreden herstel te continueren en, ieder vanuit eigen verantwoordelijkheid, al het nodige te doen om hetgeen in het belang van werkgelegenheid en inkomen werd bereikt, te behouden.

bijlage VI

CDA-Congres over Europese landbouw

Het Congres van het CDA op 15 december 1979 in Dronten bijeen,

overwegende dat de Europese samenwerking ook op het gebied van de landbouw op dit ogenblik in discussie is en daarmee wordt bedreigd;

overwegende dat hierdoor met name bij de Nederlandse landbouw, die in zo hoge mate afhankelijk is van het goed functioneren van de basisprincipes van de Gemeenschappelijke markt, ongerustheid ontstaat;

vaststellend dat de algemene sociaal-economische ontwikkelingen, met name de voor jonge boeren en landbouwers met een nog onvolledig gezinsbedrijf in een extra nadelige positie brengen;

Spreekt uit:

- dat de Nederlandse overheid met kracht blijft strijden voor het behoud en de verdere uitbouw van de Europese samenwerking;
- dat de Nederlandse overheid ten spoedigste op nationaal niveau maatregelen treft om een aantal knelpunten als gevolg van de hoge agrarische grondprijzen weg te nemen, door regels te stellen aan het agrarisch grondverkeer, waarbij prioriteit wordt verleend bij het verwerven van grond door jonge boeren en onvolledige gezinsbedrijven.

bijlage VII